

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101003/I/2019/36089192887322372

**VPLYV EKONOMICKÉHO RASTU NA FORMOVANIE
KATEGÓRIÍ PRÍJMOV V EKONOMIKÁCH STREDNEJ
A VÝCHODNEJ EURÓPY**

Diplomová práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

**VPLYV EKONOMICKÉHO RASTU NA FORMOVANIE
KATEGÓRIÍ PRÍJMOV V EKONOMIKÁCH STREDNEJ
A VÝCHODNEJ EURÓPY**

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska politika

Študijný odbor: Národné hospodárstvo

Školiace pracovisko: Katedra hospodárskej politiky

Vedúci záverečnej práce: Ing. Karol Morvay, PhD

2019

Bc. Matej Matušech

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum: 26. 04. 2019

.....

Pod'akovanie

Rád by som vyjadril svoje pod'akovanie Ing. Karolovi Morvayovi, PhD. za odborné vedenie tejto diplomovej práce, venovaný čas, ochotu a cenné rady pri riešení problémov súvisiacich s touto témou. Taktiež moja vďaka patrí aj Eve Matušechovej za pomoc pri gramatických úpravách a Veronike Laššovej za pomoc s formálnou úpravou tejto práce.

Ďakujem.

ABSTRAKT

MATUŠECH, Matej: *Vplyv ekonomického rastu na formovanie kategórií príjmov v ekonomikách SVE*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra hospodárskej politiky. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Karol Morvay, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2019, 58.

Cieľom tejto diplomovej práce je posúdiť vplyv rastu hrubého domáceho produktu na formovanie kategórie príjmov, ktorými sú hlavne kompenzácie zamestnancov a zisky. Taktiež sa však zameriava aj na spätné posúdenie vplyvov vývoja kategórií príjmov na spotrebu, nerovnosti či dane. Následne analyzuje vplyv vývoja kategórie príjmov kompenzácie zamestnancov na rast spotreby. Zaoberá sa taktiež aj ďalšími čiastkovými cieľmi, ktoré je nutné spracovať, aby sa mohol poskytnúť komplexnejší obraz. Práca obsahuje 4 kapitoly, 21 grafov, 21 tabuliek. Prvá kapitola je venovaná súčasnému stavu riešenej problematiky doma i v zahraničí a obsahuje dôležité vysvetlenia mzdového a ziskového režimu ekonomiky. Taktiež sa zaoberá aj teoretickými charakteristikami kategórií príjmov, ako aj vplyvmi rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu a nerovností. Aplikačná časť sa venuje stručnej charakteristike jednotlivých kategórií príjmov v pozorovaných krajinách SVE. Následne sa detailnejšie zaoberá vývojom podielu prírastkov kompenzácií zamestnancov na podiele prírastkov HDP, čím poukazuje na režim ekonomík. Ďalej sa zaoberá vplyvom rastu kompenzácií zamestnancov a jeho pretavením do spotreby domácností, znižovania nerovností a zvyšovania daní. Význam práce spočíva v preukázaní, že rast kompenzácií zamestnancov zvyšuje spotrebu domácností.

Kľúčové slová: mzdou ťahaný rast, ziskom ťahaný rast, HDP, kompenzácie zamestnancov, prevádzkový prebytok

ABSTRACT

MATUŠECH, Matej: *The impact of economic growth for the formation of revenue categories in central and eastern Europe's economies*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Economic Policy. – Lecturer: Ing. Karol Morvay, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2019, 58.

The aim of this thesis is to assess the impact of the growth of gross domestic product on the formation of income category, which are mainly compensation of employees and profits. However, it also aims at assessing the effects of the evolution of income categories on consumption, inequality or taxation. Subsequently, it analyzes the impact of the development of the category of employee compensation income on consumption growth. It also deals with other sub-goals that need to be processed to provide a more comprehensive picture. The thesis contains 4 chapters, 21 graphs, 21 tables. The first chapter is devoted to the current state of the problem at home and abroad and contains important explanations of the wage and profit regime of the economy. It also addresses the theoretical characteristics of income categories as well as the effects of compensation growth, consumption and inequality. The application part deals with a brief description of the individual categories of income in the CEE countries observed. Subsequently, it deals in more detail with the development of the share of employee compensation increases in the share of GDP increments, thus pointing to the economy regime. Subsequently, it deals with the impact of increasing employee compensation and its transformation into household consumption, reducing inequalities and raising taxes. The importance of the work lies in demonstrating that the growth in employee compensation increases household consumption.

Key words:

Wage-led growth, profit-led growth, GDP, compensation of employees, operating surplus

Obsah

1	Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	10
1.1	<i>Výpočet HDP podľa príjmovej metódy.....</i>	<i>10</i>
1.1.1	Funkčná štruktúra príjmov	11
1.2	<i>Mzdový režim vs. ziskový režim.....</i>	<i>12</i>
1.2.1	Konzistentné politiky.....	14
1.2.2	Protichodné politiky.....	15
1.3	<i>Faktory vplývajúce na charakter hospodárskeho režimu.....</i>	<i>16</i>
1.3.1	Dopytový režim	17
1.3.2	Režim produktivity	18
1.4	<i>Vzťah medzi hospodárskym rastom a mzdami.....</i>	<i>19</i>
1.5	<i>Mzdami ťahané hospodárstvo.....</i>	<i>21</i>
1.6	<i>Charakteristika mzdami ťahaného rastu v EU15</i>	<i>22</i>
1.7	<i>Súvislosti štruktúry príjmov a agregátneho dopytu.....</i>	<i>24</i>
1.8	<i>Príjmová nerovnosť a ekonomický rast</i>	<i>25</i>
1.9	<i>Funkčné rozdelenie príjmov a jeho úloha pri vysvetľovaní nerovností</i>	<i>26</i>
2	Cieľ práce.....	28
3	Metodika práce a metódy skúmania	29
4	Výsledky práce a diskusia	30
4.1	<i>Charakteristika vývoja kategórií príjmov</i>	<i>30</i>
4.1.1	Vývoj základných dát a ich charakteristika.....	30
4.1.2	Grafické znázornenie vývoja prírastkov kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP	34
4.1.3	Vývoj mzdovej kvóty na Slovensku, príčiny a dôsledky	39
4.2	<i>Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na rast spotreby.....</i>	<i>42</i>
4.2.1	Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu na Slovensku	42
4.2.2	Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu v Česku	44
4.2.3	Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu v Maďarsku	45
4.2.4	Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu v Poľsku	46
4.2.5	Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu v ostatných krajinách	47
4.3	<i>Iné vplyvy zvyšovania kompenzácií zamestnancov.....</i>	<i>48</i>
4.3.1	Vplyv na daňové príjmy.....	48
4.3.2	Vplyvy na nerovnosti.....	49
4.4	<i>Diskusia.....</i>	<i>50</i>
	Záver.....	52
	Zoznam použitej literatúry.....	54

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Variabilita rastových režimov	14
Tabuľka 2: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Slovensko	31
Tabuľka 3: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Česko	31
Tabuľka 4: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Maďarsko	31
Tabuľka 5: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Poľsko	32
Tabuľka 6: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Slovinsko	32
Tabuľka 7: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Estónsko	32
Tabuľka 8: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Lotyšsko	33
Tabuľka 9: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Litva	33
Tabuľka 10: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Rumunsko	33
Tabuľka 11: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Bulharsko	34
Tabuľka 12: Výsledky regresnej analýzy, Slovensko	42
Tabuľka 13: Výsledky regresnej analýzy, Česko	46
Tabuľka 14: Výsledky regresnej analýzy, Maďarsko	45
Tabuľka 15: Výsledky regresnej analýzy, Poľsko	48
Tabuľka 16: Výsledky regresnej analýzy, Slovinsko	57
Tabuľka 17: Výsledky regresnej analýzy, Estónsko	57
Tabuľka 19: Výsledky regresnej analýzy, Litva	57
Tabuľka 19: Výsledky regresnej analýzy, Lotyšsko	58
Tabuľka 20: Výsledky regresnej analýzy, Bulharsko	58
Tabuľka 21: Výsledky regresnej analýzy, Rumunsko	58

Zoznam grafov

Graf 1: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Slovensko	35
Graf 2: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Česko	35
Graf 3: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Maďarsko	36
Graf 4: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Poľsko	36
Graf 5: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Slovinsko	37
Graf 6: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Balkánske kraj. ...	37
Graf 7: : Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Pobaltské kraj. .	38
Graf 8: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Slovensko	42
Graf 9: Vývoj kompenzácií zamestnancov, spotreby a ich podiel, Poľsko	43
Graf 10: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Česko	44
Graf 11: Vývoj kompenzácií zamestnancov, spotreby a ich podiel, Česko	44
Graf 12: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Maďarsko	45
Graf 13: Vývoj kompenzácií zamestnancov, spotreby a ich podiel, Maďarsko	45
Graf 14: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Poľsko	48
Graf 15: Vývoj kompenzácií zamestnancov, spotreby a ich podiel, Poľsko	47
Graf 16: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Slovinsko	57
Graf 17: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Estónsko	57
Graf 18: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Litva	57
Graf 19: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Lotyšsko.	58
Graf 20: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Bulharsko	58
Graf 21: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na DD, Rumunsko	58

Úvod

Predmetom skúmania tejto diplomovej práce je posúdenie vplyvov ekonomického rastu na formovanie kategórií príjmov v krajinách strednej a východnej Európy. V ostatných rokoch sú tieto vplyvy predmetom záujmu mnohých ekonómov. Je tomu tak z dôvodu, že po dlhých rokoch sa v súčasnosti výraznejšie mení podiel ako sa rozkladá prírastok HDP v prospech miezd alebo ziskov. Zaoberáme sa hlavne vplyvom ekonomického rastu na kategóriu príjmov - kompenzácie zamestnancov. Taktiež modelom skúmame ako vplýva rast tejto kategórie na spotrebu. Pozrieme sa aj na vplyv na dane a nerovnosti, ktoré môžu vznikáť s rastúcimi kompenzáciami zamestnancov.

Motívom pre spracovanie tejto diplomovej práce bola zvedavosť dozvedieť sa viac o tom, ako to je v skutočnosti s rastom miezd v súčasnosti. Na dennej báze sa dozvedáme, že mzdy na Slovensku rastú, ale v okolitých krajinách rastú rýchlejšie. Je potrebné sa pozrieť na to, čo sa za týmto rastom skrýva a čo reálne odzrkadľuje. Musíme sa pozrieť na túto problematiku komplexne a zosúladiť teoretické východiská spolu s detailnou analýzou konkrétnych dát. Len týmto spôsobom je možné podať ucelený obraz o tom, prečo je vývoj v súčasnosti taký priaznivý.

Cieľom tejto diplomovej práce je analyzovať súčasný stav riešenej problematiky doma i v zahraničí, ako aj pozrieť sa na teoretické východiská, ktoré môžu veľa napovedať o nami skúmanej problematike. Vo výsledkovej časti sa zameriame na charakteristiku ukazovateľov HDP, kompenzácie zamestnancov, zisky a dane pre pozorované krajiny Slovensko, Česko, Maďarsko, Poľsko, Slovinsko, Lotyšsko, Estónsko, Litva, Rumunsko a Bulharsko. Následne posúdime vývoj podielu prírastkov kompenzácií zamestnancov na prírastkoch HDP, čo nám sčasti určí ziskový či mzdový režim ekonomiky. Nakoniec sa zameriame nato, ako je ovplyvňovaná spotreba domácností v súvislosti s rastom kategórie príjmov - kompenzácie zamestnancov.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Výpočet HDP podľa príjmovej metódy

Hrubý domáci produkt, alebo HDP, je v súčasnosti jedným z najbežnejších ukazovateľov, ktorý slúži na meranie výkonnosti ekonomík. Tento ukazovateľ je používaný naprieč ekonomikami celého sveta a práve preto je ľahko medzinárodne porovnateľný. Jednoducho povedané, HDP je celková trhovú hodnota všetkých tovarov a služieb vyprodukovaných v danej krajine za určité časové obdobie. Najčastejšie používaným časovým obdobím je jeden rok, ktorý sa následne porovnáva s rokmi predchádzajúcimi. Toto porovnanie je zároveň aj spôsob ako merať zlepšenie či zhoršenie ekonomickej aktivity v krajine. Pokiaľ celková suma HDP klesne pod bod, v ktorom bola hodnota HDP v predchádzajúcom období, tak nastal prepád. Ak sa HDP zníži v dvoch alebo viacerých obdobiach po sebe, domnievame sa, že ekonomika sa nachádza v recesii. Tento ukazovateľ ale nezohľadňuje dopady na životné prostredie a vďaka tomu čelí enormnej kritike. No aj napriek tomu je HDP celosvetovo uznávaným a jedným z mála porovnateľných ukazovateľov s ktorým narábajú všetky inštitúcie. (Hrušovský, 2010, s. 8 - 30).

Existujú tri spôsoby výpočtu HDP, ktorých výsledkom je zhruba rovnaká hodnota. Tieto spôsoby sú odlišné len v metóde, pomocou ktorej je možné sa dopracovať k výsledku. Najznámejšou a najpoužívanejšou je spotrebná metóda, ktorá sčítava súkromnú spotrebu, súkromné investície, vládne výdavky a čistý export ($HDP = C + I + G + NG$). Ďalším spôsobom výpočtu je výrobná metóda, ktorá spočítava hodnotu všetkých vyprodukovaných konečných tovarov a služieb. Zráta sa tu hrubá pridaná hodnota s medzispotrebou a hodnotou výstupu. Mnohí ekonómovia nepovažujú výrobnú metódu za prostriedok na meranie HDP, pretože nezahŕňa príjmy. Skôr veria, že lepším spôsobom je sčítat peniaze, ktoré „domov prináša“ každá rodina. Takýmto spôsobom sa zaoberá tretia metóda, ktorá sa označuje ako príjmová. Príjmová metóda je pre potreby tejto diplomovej práce najzaujímavejšia, a preto sa budeme touto metódou v nasledujúcej časti podrobnejšie zaoberať. (Botloová, 2011, s. 13 - 14).

Základným princípom príjmovej metódy výpočtu HDP je použiť súčet primárnych príjmov distribuovaných medzi rezidentskými výrobnými jednotkami. Často sa HDP pri výpočte týmto spôsobom označuje aj ako hrubý domáci príjem. Podľa definície by sa mal

hrubý domáci produkt a hrubý domáci príjem rovnáť. No v praxi však chyby merania spôsobujú, že tieto dva údaje sú mierne odlišné. Táto metóda meria HDP pripočítavaním tých príjmov, ktoré firmy platia domácnostiam za výrobné faktory. Týmto výrobnými faktormi sú mzdy za prácu, úroky z kapitálu, nájomné za pozemky a zisk z podnikania. Národné účty príjmov a výdavkov rozdeľujú príjmy do piatich základných kategórií:

- Mzdy, platy a doplnkový príjem
- Zisky podnikov
- Úroky a rôzne výnosy z investícií
- Príjmy poľnohospodárov
- Príjmy z podnikov, ktoré nie sú súčasťou podnikania

Avšak na získanie HDP je potrebné vykonať nasledovné úpravy. Nepriame dane mínus subvencie sa pridávajú na to, aby sme dostali z nákladov výrobcov trhové ceny. Odpisy, resp. príspevkov na kapitálovú spotrebu sa pripočíta z čistého domáceho produktu k hrubému domácejmu produktu. (Šefarová, 2013, s. 39)

1.1.1 Funkčná štruktúra príjmov

Celkový príjem je možné začleniť podľa odlišných schém, čo vedie k rôznym formám HDP meraným príjmovým prístupom. Najbežnejším prístupom je výpočet HDP ako súčet nasledovných položiek:

- Hrubý prevádzkový prebytok
- Hrubý zmiešaný príjem
- Kompenzácia zamestnancov
- Dane mínus subvencie na výrobu a dovoz

V kontexte národných účtov môžeme hrubý prevádzkový prebytok zadefinovať ako vyrovnávaciu položku na účte tvorby dôchodkov. Je to časť príjmov, ktoré sú odvodené od výroby registrovaných podnikov a boli vytvorené kapitálovým faktorom. Hrubý prevádzkový prebytok je odlišný od ziskov uvedených v účtoch spoločností z viacerých dôvodov. Z celkového hrubého výstupu sa odpočítava iba určitá podmnožina celkových nákladov. K HPP sa dostaneme ak hrubú pridanú hodnotu znížime o kompenzácie zamestnancov a tiež aj o dane mínus subvencie na výrobu a dovoz. Ak zoberieme do úvahy aj spotrebu fixného kapitálu a odrátame ju od HPP, tak následne dostávame čistý prevádzkový prebytok. (NBS, 2013, s.43)

Ďalším dôležitým pojmom je hrubý zmiešaný dôchodok. Hrubý zmiešaný dôchodok je podobný ako hrubý prevádzkový prebytok s tým rozdielom, že zahŕňa nezaregistrované podniky. Týmto v našej legislatíve chápeme najmä malé rodinné podniky ako napríklad farmy, či maloobchodné predajne. Taktiež sem zaraďujeme aj samostatne zárobkovo činných vodičov taxislužby, právnikov alebo zdravotníckych pracovníkov, ktorí všetci predstavujú živnostníkov. Vzhľadom na to, že je problémom rozlíšiť príjem z pracovnej činnosti a príjem z kapitálu, tak je bilančná položka na účte tvorby dôchodkov „zmiešaná“. Čistý zmiešaný príjem získavame odčítaním spotreby fixného kapitálu. (NBS, 2013, s.43)

Kompenzácie zamestnancov merajú celkovú odmenu zamestnancov za vykonanú prácu. Taktiež zahŕňajú mzdy, platy, ako aj príspevky zamestnávateľov na sociálne zabezpečenie, či rôzne iné programy takéhoto charakteru. Všetky položky okrem mzdy sú v zásade nadtarifné zložky mzdy dohodnuté v pracovnej, alebo inej zmluvy vyplývajúce, zo zákonníka práce, alebo kolektívnej zmluvy. Podľa zákona sa do kompenzácie zamestnancom zaraďuje aj odmena za sťažený výkon práce vo výške najmenej 20% z minimálneho mzdového nároku. Za sťažený výkon sa považuje práca, pri ktorej sa vyžaduje, aby zamestnanec používal ochranné pracovné prostriedky a pôsobia naňho biologické, chemické, karcinogénne, fyzikálne či iné nepriaznivé faktory. (NIP, 2017)

Domácnosti a podniky nemajú transfery len medzi sebou, ale vstupujú aj do interakcie aj so štátom. Domácnosti platia dane, ale zároveň dostávajú transferové platby od štátu a to isté platí aj v prípade podnikov. Rozdiel medzi základnými cenami a konečnými cenami (tie, ktoré sa používajú pri výpočte výdavkov) sú práve celkové dane a dotácie, ktoré vláda uvalila alebo uhradila za túto výrobu. Takzvané dane-subsencie sú preto často označované aj ako čisté dane. Súčet kompenzácií zamestnancov, hrubého prevádzkového prebytku a hrubého zmiešaného príjmu sa nazýva celkový príjmový faktor. Celkový príjmový faktor je príjem všetkých faktorov výroby v spoločnosti a meria hodnotu HDP v cenách výrobných faktorov. (BEA , 2017, 10:1-10:30)

1.2 Mzdový režim vs. ziskový režim¹

Príjmy v hospodárstve sa dajú rozdeliť v prospech ziskov alebo v prospech miezd. Je to ovplyvnené hospodárskymi politikami vlády, ktoré sú uplatňované. No je potrebné sa

¹ Pod režimom rozumieme charakteristiku hybnej sily ekonomického rastu

zamyslieť nad tým, že v prípade, ak sa mení rozdelenie príjmov v prospech ziskov, alebo naopak v prospech miezd, tak aký vplyv to bude mať na ekonomickú výkonnosť. Ak sa rozdelenie príjmov presúva v prospech príjemcov ziskov, tak to môže mať dopady ako na agregátny dopyt v krátkodobom horizonte, tak aj na mieru rastu agregátneho dopytu v dlhodobom horizonte, či tempo rastu produktivity práce. V prípade, že takýto posun smerom k ziskom by mal priaznivé dopady na hospodárstvo ako bolo uvedené, tak je platné tvrdenie, že hospodárstvo je v režime založenom na ziskoch. V opačnej situácii, a teda ak by bol vplyv na hospodárstvo negatívny, tak ekonomika funguje v mzdovom hospodárskom režime. Na základe uvedeného je možné tvrdiť, že ekonomiky sú v mzdovom režime, ak zvyšujúce sa mzdové podiely majú priaznivé účinky na hospodárstvo. Na druhej strane, ak sa pozrieme na ekonomiky ktorým takáto zmena prináša nepriaznivý výsledok, tak ich hospodársky režim je založený na ziskoch. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 16-21)

To, či sa ekonomika nachádza v ziskovom alebo v mzdovom režime, je ovplyvnené štruktúrou hospodárstva. Taktiež to závisí od existujúcej distribúcie príjmov v krajine, ale aj od správania sa príjemcov miezd a ziskov. Do istej miery je to ovplyvnené sklonom spotrebiteľov k spotrebe a závisí to aj od citlivosti poberateľov ziskov na zmeny v predaji. Hospodársky režim závisí aj od rôznych inštitúcií, ktoré môžu byť čiastočne ovplyvnené formou vládnej politiky. No je to práve inštitucionálna štruktúra, ktorá do najväčšej miery ovplyvňuje hospodársky režim. Sú dva typy distribučných politík, ktoré sa môžu uplatňovať. Jednou z nich je pro-kapitálová a tou druhou je pro-pracovná. Ako sme spomínali, ekonomické režimy poznáme taktiež dva a sú nimi ziskom-táhaný a mzdou-táhaný ekonomický režim. Medzi týmito dvoma typmi distribučných politík a dvoma typmi ekonomických režimov môžu nastať štyri situácie, ktoré vedú k rôznym výsledkom. Pre lepšie pochopenie sa na všetky možné kombinácie, ktoré môžu nastať pozrieme v nasledujúcej tabuľke. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 16-21)

Tabuľka 1: Variabilita rastových režimov

	Distribučné politiky	
	Pro-kapitálové	Pro-pracovné
Ziskom-t'ahaný	<i>Ziskom-t'ahaný</i>	<i>Stagnácia alebo</i>
Ekonomický režim	<i>proces rastu</i>	<i>nestabilný rast</i>
Mzdou-t'ahaný	<i>Stagnácia alebo</i>	<i>Mzdou-t'ahaný</i>
	<i>nestabilný rast</i>	<i>proces rastu</i>

Zdroj: vlastné spracovanie, LAVOIE (2013)

Na základe týchto štyroch kombinácií je možné vymedziť určité hospodársko-politické smerovania. Ak sa politika kapitálovej distribúcie uplatňuje v hospodárskom režime založenom na zisku, tak výsledkom je rastový proces riadený ziskom. Naopak, v prípade ak sa politika pro-zamestnania uplatňuje v mzdovej ekonomike, výsledkom je rast založený na mzdách. V oboch prípadoch sú tieto politiky konzistentné. No však môže nastať situácia, že sa pro-kapitálová politika uplatní v mzdovej ekonomike, alebo sa pro-pracovná politika uplatní v ekonomike založenej na zisku. V týchto prípadoch hovoríme o „konfliktných politikách“ a v oboch prípadoch dochádza k stagnácii. Ak sa uplatnia tieto rozporné distribučné politiky a hospodárske režimy, tak vznikajú nestabilné rastové modely, ktoré sú závislé od vonkajšej stimulácie. Všetky tieto možné scenáre, ale hlavne ich účinky na hospodárstvo si detailnejšie rozpíšeme v nasledujúcej časti. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 16-21)

1.2.1 Konzistentné politiky

V prípade, ak sa uplatňuje pro-kapitálová politika v ekonomike založenej na zisku, tak hovoríme o liberálnej ideológii. V tomto prípade je táto politika priaznivá pre príjemcov zisku, ale i pre zamestnávateľov, čo vedie k zlepšeniu makroekonomického výkonu ekonomiky. Pracovník bude využívať zníženie miezd a tvrdšie pracovné podmienky, pretože marže budú podnecovať podnikateľov a vrcholových manažérov, aby viac investovali do inovácií a výrobných kapacít a tým sa rozvinie zamestnanosť a vznikne vyššia kúpna sila. Túto myšlienku popisuje aj neoliberalizmus, ktorý zastáva zvyšujúce sa zisky, pretože tie vedú k cyklu vyššieho rastu s konečným dopadom v prospech pre pracujúcich.

V druhom možnom scenári, a teda ak sa pro-pracovná politika uskutočňuje v mzdovom režime, vzniká rozširovanie sociálneho štátu. Tento model bol charakteristický v povojnovej ére. Rozširovanie sociálneho štátu najmä vo vyspelých ekonomikách viedlo k obdobiam rastu, ktorý bol priaznivý pre pracovníkov ale aj podnikateľov, keďže rast reálnych miezd spôsoboval veľké zvýšenie produktivity práce a ziskov až do sedemdesiatych rokov 20. storočia. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 16-21)

1.2.2 Protichodné politiky

Ďalšou možnosťou je uplatňovanie protichodných politík. Prvá takáto rozporná politika nastáva, ak sa pro-pracovné politiky uplatňujú v hospodárstve založenom na zisku. Takáto stratégia by sa mohla označiť ako „odsúdené sociálne reformy“. Je to totižto taký scenár, akoby neoliberáli zaviedli progresívne sociálne reformy. Veľmi známe je vyhlásenie Margaret Thatcherovej, ktoré neskôr prebrali aj viacerí ľavicoví politici a znelo nasledovne: „Tu nie je žiadna iná alternatíva“ (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 16-21).

Toto heslo dáva zmysel práve pri uplatňovaní pro-pracovnej politiky v mzdovom režime a slúžilo na obhajobu takéhoto konania. Niektorí marxisti používajú podobný scenár aby ilustrovali zbytočnosť pokusov o obnovenie ľudskejšej ekonomiky v rámci kapitalistického spôsobu výroby. V rámci tejto protichodnej politiky dochádza k snahám o zvýšenie náhrady pracovníkov resp. k zvýšeniu podielu miezd čo nevyhnutne vedie k spomaleniu hospodárstva. Takéto zmeny v rozdelení príjmov sú v rozpore s hospodárskym rastom a zvyčajne z tohto dôvodu dochádza k rýchlemu koncu uplatňovania takejto politiky.

Poslednou možnosťou, ktorá je znázornená v poslednej bunke tabuľky, je uplatňovanie pro-kapitálovej politiky v režime založenom na mzdách. Taktiež sa jedná o typ protichodnej politiky, ktorá nemá pozitívne účinky na ekonomiku. Uplatňovanie kapitálových prerozdelených politík viedlo k všeobecnému nárastu ekonomických nerovností a iba k priemernému hospodárskemu výkonu, v porovnaní s výkonom dosiahnutým pri správnom uplatňovaní politík. Tento typ politiky bol sprevádzaný veľkým spoliehaním sa na nafúknutie finančného sektora ako aj na vonkajší dopyt. Toto malo za následok hospodársku a finančnú nestabilitu. Spoliehanie sa na externé faktory vyvolalo rast orientovaný na vývoz, ako aj na rast zadlženosti. Rast zadlženosti predstavuje snahu ako obísť pomalý rast, no rast zadlženosti je protirečením si medzi politikou spoločného rozdeľovania kapitálu a vnútornými vlastnosťami ekonomiky založenej na mzdách. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 16-21)

Možno zhrnúť že, ekonomika môže byť charakterizovaná mzdovým alebo ziskovým režimom. To v akom režime sa ekonomika nachádza nie je exogénne dané. Ovplyvňujú to politiky, ktoré sú zamerané na distribúciu príjmu. Za posledných dvadsať rokov sa politiky zamerali na to, aby sa ekonomiky viac prejavovali ziskovým režimom. Zvyšovanie podielu zamestnancov na účte tvorby dôchodkov jednoznačne zvyšuje rast a využívanie kapacít bez ohľadu na to, či je ekonomika založená na mzdách alebo zisku, resp. či je konfliktná. Z uvedeného je možné konštatovať, že ak sa niektoré krajiny alebo regióny nachádzajú v režime založenom na mzdách, tak potom pro-kapitálové politiky, ktoré sa týkajú zvýšenia dôvery zamestnávateľov, zlyhávajú. Tieto politiky neprinesú priaznivý vplyv na agregátny dopyt a ani na produktivitu. V mzdovom režime potrebujeme namiesto toho pro-pracovnú politiku, ktorá pomôže vytvoriť udržateľný rast. Inými slovami, v mzdovom režime potrebujeme mzdovú stratégiu rastu. To, čo teraz musíme preskúmať, sú faktory, ktoré určujú, či je ekonomika v mzdovom alebo ziskom riadenom režime. (Thomas I. Palley, 2014, s. 26-17)

1.3 Faktory vplývajúce na charakter hospodárskeho režimu

Existujú nástroje, pomocou ktorých je možné rozlíšiť, či sú hospodárske režimy orientované na mzdy alebo zisk. Podľa Bhaduriho a Marglina (1990) je typ režimu určený sociálnym a historickým rámcom hospodárstva. Tým sa tieto parametre nielen líšia od jednej ekonomiky k druhej, ale môžu sa aj meniť v dlhšom časovom horizonte. Citlivosť investícií na podiele na zisku v porovnaní s využitím kapacít môže závisieť od toho, ako blízko je ekonomika plnému využitiu kapacít. Vyššie využitie kapacít a nižší podiel na zisku v konečnom dôsledku môže zvýšiť citlivosť investícií na podiele na ziskoch a tým aj zvýšiť pravdepodobnosť prechodu od režimu založeného na mzdách k režimu založenom na ziskoch. Otázka posunu parametrov, teda zmena režimu je empirickým problémom. Je hypotéza, ktorá tvrdí, že krajiny založené na mzdách sa po stláčaní zisku v obdobiach vysokého rastu mohli presunúť do režimu založenom na profíte. Následne nastáva dramatické zníženie podielu miezd a nedostatok dopytu, čo vedie k posunu parametrov smerom k mzdovému režimu. Podľa Boyera (1988) je potrebné rozlišovať medzi režimami dopytu a režimami produktivity, i keď celkové vplyvy na agregátny dopyt a rast produktivity sú navzájom závislé. (Özlem, Onaran, 2015, s. 11-12)

1.3.1 Dopytový režim

Najskôr sa pozrieme na dopytovú stranu, ktorá bola preferovaná Keynesovskými ekonómami. Na posúdenie, či je ekonomika založená na mzdami ťahaným hospodárstvom založeným na dopyte, alebo na profite ťahaným hospodárstvom založenom na dopyte, potrebujeme zvážiť všetky zložky hrubého domáceho produktu. Týmito zložkami sú súkromná spotreba, súkromné investície, verejné výdavky a čistý vývoz. Vo všeobecnosti povieme, že ekonomika je v režime založenom na mzdách, ak zvýšenie podielu miezd resp. zníženie podielu na zisku vedie k zvýšeniu súčtu zložiek agregátneho dopytu. Naopak, ak nárast podielu na zisku alebo zníženie podielu miezd vedie k zvýšeniu súčtu zložiek agregátneho dopytu, tak hospodárstvo je v ziskovom režime založenom na dopyte. Zvyčajne sa domnievame, že prvé tri zložky agregátneho dopytu, ktorými sú spotreba, investície a vládne výdavky sa považujú za domáce zložky agregátneho dopytu. Toto nám umožní rozlišovať medzi režimom domáceho dopytu a režimom celkového dopytu. Pozrieme sa na účinok nárastu podielu miezd, resp. reálnych miezd pri konštantnej produktivite práce na súkromnú spotrebu. Ak sa sklony k spotrebe zo zisku a miezd rovnajú, tak potom zmena reálnych miezd nebude mať na spotrebu žiadny vplyv, čo je aj zároveň štandardným predpokladom v bežných modeloch, kde distribúcia nemá žiadnu úlohu. Avšak ak je hrubá spotreba z miezd vyššia ako náchylnosť k utrácaniu výnosov, tak posun v rozdelení príjmov smerom k mzdám, vyvolá nárast dopytu po spotrebe. K tomuto dochádza vzhľadom na fakt, že prerozdelenie príjmu smerom vyššiemu podielu na mzdách spôsobuje nárast výdavkov na spotrebu. Toto vyplýva zo sklonu k spotrebe, pretože zamestnanci utrúcajú väčšiu časť svojho príjmu ako príjemcovia zisku. Uvedené dôsledky sú základným argumentom pre ekonomiky s nedostatočnou spotrebou, ktoré zdôrazňujú nepriaznivý vplyv rastúcich alebo vysokých podielov na zisku. Tieto dôsledky sú aj dobre podložené empirickými štúdiami, ktoré poukázali na fakt, že sklony k šetreniu ziskov sú oveľa vyššie ako sklony k šetreniu zo mzdy. Tieto účinky sa navzájom umocňujú, pretože zamestnanci sú v priemere chudobnejší než väčšina príjemcov zisku. Kapitálové príjmy z nehnuteľností či finančných trhov môžu znížiť rozdiel medzi jednotlivým sklonmi k spotrebám, no tento rozdiel bude tiež ovplyvnený existujúcim systémom sociálneho zabezpečenia. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 21-29)

Následne si zosumarizujeme faktory, ktoré určujú či je štruktúra ekonomiky taká, že je v mzdovom alebo ziskovom režime dopytu. Ak existujú malé rozdiely v sklonoch k spotrebe, tak ekonomiku považujeme za ziskovú, založenú na dopyte. To isté platí aj ak

je investícia vysoko citlivá na rentabilitu a parameter akcelérатора je nízky. Posledným hlavným činiteľom, ktorý určuje ekonomiku ako ziskovú založenú na dopyte je prípad, kedy má ekonomika vysokú čistú elasticitu vývozných cien a vysokú elasticitu dovozných príjmov. Naopak, ak je sklon k spotrebe zo mzdy oveľa vyšší ako sklon k spotrebe zo zisku, tak ekonomika je založená na mzdách v dopytovom režime. Taktiež podobná štruktúra, ak nie sú investície citlivé na ziskovosť a parameter akcelérатора je vysoký. O ekonomike založenej na mzdách v dopytovom režime svedčí aj relatívne uzavretá ekonomika s nízkou elasticitou čistých vývozných cien a nízkou elasticitou dovozných príjmov. Samozrejme existuje veľa ďalších faktorov ako napríklad rozdelenie príjmov, ktoré určujú súhrnný dopyt. Medzi ne patrí menová politika, fiškálna politika, cenové šoky ropy, zmeny svetových cien komodít, prasknutie bublín na burze cenných papierov, zmeny reálnych výmenných kurzov či zmeny v raste zahraničného HDP. V prípade väčšiny medziročných zmien bude mať rozdelenie príjmov len malý vplyv na určenie agregátneho dopytu, zatiaľ čo ďalší vývoj bude mať významnejšiu úlohu. Pokiaľ by však došlo k dlhotrvajúcim hlbokým zmenám v rozdelení príjmov, ktoré sa vyskytli v poslednom štvrtroku, tak tie by mali podstatný vplyv. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 21-29)

Doteraz sme nezohľadnili čistý vývoz, pretože sme sa zaoberali iba domácimi zložkami agregátneho dopytu. Platí tvrdenie, že zvýšenie reálnych miezd alebo podielu miezd bude mať negatívny vplyv na obchodnú bilanciu. Ďalej sa tvrdí, že negatívne vplyvy čistého vývozu na vyšší podiel miezd sú pravdepodobnejšie v malých otvorených ekonomikách s vysokou elasticitou čistých vývozných cien. Zistenie, či je ekonomika v režime dopytu založenom na mzdách alebo zisku, musí celkovo zvážiť čistý vplyv zvýšenia podielu miezd na tri súkromné zložky agregátneho dopytu. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 21-29)

1.3.2 Režim produktivity

Doposiaľ sme sa zaoberali celkovým dopytom, no je potrebné sa pozrieť aj na dodávateľské efekty. Kľúčovou súhrnnou premenou pre stranu ponuky je produktivita práce. Produktivita bude mať za následok ziskový režim hospodárstva, pokiaľ zvýšenie miezd odrádza kapitálové investície zvyšujúce produktivitu. To vo výsledku spomalí rast produktivity práce, keďže technologický pokrok vyžaduje kapitálové investície. Rast miezd môže mať aj pozitívny vplyv na rast produktivity, ak niektorý z podnikov reaguje zvýšením investícií do technológií zvyšujúcich produktivitu s cieľom zachovať

konkurencieschopnosť, alebo ak sa zlepši príspevok pracovníkov k výrobnému procesu. To môže nastať v dôsledku zvýšenia motivácie pracovníkov vo vyspelých krajinách alebo v rozvojových krajinách, ak sa zlepši ich zdravotná výživová situácia. Z toho vyplýva, že všetky ekonomiky sú v režime produktivity založenom na mzdách, keďže ekonómovia tvrdia, že rastúce reálne mzdy prinútia firmy investovať do metód náročnejších na kapitál. To by podľa predpokladov neoklasických výrobných funkcií viedlo k vyššej produktivite práce. Ak sa ekonomika nachádza v režime produktivity, tak je založená na zisku, ak platí že mzdové obmedzenie vedie k investíciám zvyšujúcim produktivitu. Taktiež vyšší rast reálnych miezd alebo vyšší podiel miezd, ktorý vedie k spomaleniu rastu produktivity naznačuje, že ekonomika je v režime produktivity založenom na zisku. Naopak, ak má rast miezd výrazný pozitívny vplyv na pracovné úsilie a investície zvyšujúce produktivitu, tak ekonomika je v režime produktivity založenom na mzdách. V prípade ak vyšší rast reálnych miezd alebo vyšší podiel miezd vedie k rýchlejšiemu rastu produktivity, tak sa ekonomika taktiež nachádza v režime produktivity založenom na mzdách. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 21-29)

Doposiaľ sme predpokladali, že ekonomická aktivita alebo hospodársky rast ovplyvňuje produktivitu práce. Nezohľadnili sme možnosť, že rast produktivity by mohol mať spätnú väzbu na hospodársku činnosť. To, čo sa deje na strane produktivity v dôsledku zmien v rozdelení príjmov by mohlo mať dodatočný nepriamy vplyv na režim dopytu. Efekty spätnej väzby rastu produktivity na rast produkcie môžu transformovať zisky a tým režim ťahaný ziskom do režimu založeného na mzdách, zatiaľ čo opak nie je možný. Stane sa to vtedy, keď celkový vplyv produktivity na zvýšenie podielu miezd bude pozitívny a keď pozitívne účinky rastu produktivity na agregátny dopyt prekračujú pravdepodobne slabé negatívne účinky vyššej mzdy na agregátny dopyt. (Lavoie, Stockhammer, 2013, s. 21-29)

1.4 Vzťah medzi hospodárskym rastom a mzdami

V období pozitívneho hospodárskeho cyklu by sa zvyčajne očakávalo, že budú rásť primárne reálne mzdy. Vo všeobecnosti to platí, no však nie je to zaručené. Taktiež je potrebné sa zaoberať akým tempom rastie HDP a akým tempom rastú mzdy. V HDP sú zahrnuté mzdy, ale i zisky, úroky či nájomné. Z tohto dôvodu je možné zvýšiť HDP, zatiaľ čo priemerné mzdy môžu stagnovať, ba dokonca aj klesať. To nastane v prípade ak zisk nadobudne percentuálne väčší podiel na HDP čím ukrojí väčšinu z tohto vytvoreného

rastu. Ekonomickým rastom označujeme nárast reálneho hrubého domáceho produktu. HDP je mierou národného produktu resp. národného príjmu, ktorý zahŕňa kompenzácie zamestnancov a teda mzdy a platy ale obsahuje aj nájomné, úrok a zisk. Ďalším faktorom, ovplyvňujúcim rast reálneho HDP je nárast počtu obyvateľov. V prípade ak sa skutočný HDP zvýši o 1%, no taktiež aj počet obyvateľov vzrastie o 1%, tak potom HDP na obyvateľa sa nezvýši a priemerné platy zostanú rovnaké. V poslednom desaťročí v Spojenom kráľovstve bolo približne 30% rastu reálneho HDP spôsobené rastom obyvateľstva. Mzda môže byť ovplyvnená nárastom nemzdovej odmeny. Toto je ďalším faktorom, ktorý môže ovplyvniť fakt, že HDP rastie, ale mzdy klesajú. No v skutočnosti nastáva len zmena v distribúcii. Ak sa napríklad firmy stanú zodpovednými za poskytovanie súkromného zdravotného poistenia (predtým si to hradil zamestnanec sám), tak následne by sa reálne mzdy znížili, aby sa umožnilo zabezpečenie zdravotnej starostlivosti zamestnancom. HDP by nebol ovplyvnený, no mzdy by boli nižšie. Jedným z najvýznamnejších faktorov ovplyvňujúcich to, že mzdy stagnujú ale HDP rastie je fakt, že hospodársky rast vedie iba k zvýšeniu zisku spoločností. HDP rastie, zisky spoločností rastú, no tieto sa o zvýšenie ziskov nepodelia zo svojimi zamestnancami. Dôležitá je aj povaha trhu práce. Pri zvýšení flexibility trhu práce sa môže zaznamenať pokles rastu reálnych miezd. V tomto prípade zisk spoločností zaznamenáva väčší podiel na HDP. Dôkazy naznačujú, že v poslednom období si korporácie zachovali väčší zisk. Celkový podnikový hrubý prevádzkový prebytok sa zvýšil o viac ako 10% v priebehu roka, čo naznačuje, že firmy zvyšujú ziskovosť, ale nepodelia sa so zamestnancami. Rast reálneho HDP a zároveň pokles miezd je pomerne zriedkavý. Tento nepriaznivý jav môže zapríčiniť viacero faktorov, ktorými sú:

- Rast populácie spôsobujúci vyšší HDP ale nie vyšší HDP p.c.
- Zvýšenie podielu zisku spoločnosti
- Flexibilné trhy práce, ktoré vytvárajú tlak na znižovanie miezd
- Nízky rast produktivity
- Nárast inflácie znižujúci reálne mzdy
- Nárast nemzdových výhod

Aktuálne je to veľmi dôležité, pretože HDP a hospodársky rast sú hlavnou ekonomickou štatistikou. Vláda poukazuje na rast HDP, no napriek tomu pre mnohých ľudí je tento nárast cudzí, pretože nemá dopad priamo na nich prostredníctvom miezd.

V skutočnosti ich mzdy stagnujú a pritom rastú ceny a preto pre nich hospodársky rast nič neznamená. Reálne mzdy nie sú jediným zdrojom hospodárskeho rastu. Rast môže spočívať aj v iných zložkách agregátneho dopytu, ktorými sú investície, vládne výdavky alebo čistý vývoz. Taktiež sa môže stať, že rastú spotrebiteľské výdavky a pritom mzdy klesajú a celé toto sa deje na úkor zadlžovania alebo klesajúcej miery úspor. Hospodársky rast neprameniaci z rastu miezd môže pochádzať z tvorby hrubého fixného kapitálu, zvyšovania vládnych výdavkov, zachovávaní väčších ziskov spoločnosťami, no taktiež aj zvyšovania vývozu a nízkymi úrokovými sadzbami. Nízke úrokové sadzby znižujú náklady na hypotéky a preto majú domácnosti viac peňazí na spotrebu. (Pettinger, 2017, s 1-2)

1.5 Mzdami ťahané hospodárstvo

Mzdami ťahaný rast je spravodlivou stratégiou na oživenie rastu. Rast miezd môže podporiť dopyt prostredníctvom výdavkov na spotrebu a môže taktiež vyvolať aj vyšší rast produktivity. Dostupné údaje naznačujú, že väčšina ekonomík sa v súčasnosti nachádza v režime založenom na mzdách a nie na ziskoch. Zmeny v distribúcii funkčných príjmov majú aj účinky na strane ponuky. Vyšší rast miezd vo všeobecnosti spôsobuje vyšší rast produktivity. Neoliberalizmus viedol k nárastu nerovností a poklesu podielu miezd, no rast nijako nevychádzal z procesu rastu založeného na zisku. Neoliberalizmus skôr spôsobil rastové režimy založené buď na dlhoch alebo vývozoč, ktoré sú nestabilné.

Finančná kríza, ktorá odštartovala v roku 2007 a stala sa globálnou finančnou krízou, prinútila ekonómov a tvorcov hospodárskych politík k prehodnoteniu teórií a politík, ktoré sa za posledné tri desaťročia postupne prijímali ako konvenčná múdrosť. V súčasnosti je všeobecne uznávané, že globálna finančná kríza spochybnila účinnosť a stabilitu neregulovaných finančných trhov. Taktiež poprela tvrdenia, že zmiernenie miezd sprevádzané pružnejšími trhmi práce a zákony priaznivejšie pre zamestnávateľov, v konečnom dôsledku prinesú stabilnejšie hospodárstvo a produktívnejší dynamický hospodársky systém. V mnohých krajinách v posledných rokoch došlo k poklesu mzdových podielov a polarizácie rozdelenia osobných príjmov. Domnieva sa, že tieto javy sú nanajvýš čiastočne spojené s technickými zmenami v zložení produkcie. Hlavnou príčinou dlhodobého vývoja v rozdelení príjmov a jeho zvyšujúceho sa rozptýlenia je zmena hospodárskych politík. Táto zmena v inštitucionálnom a právnom prostredí bola v prospech kapitálu a vrcholových manažérov. Je načase prehodnotiť platnosť týchto pro-kapitálových distribučných politík a preskúmať možnosť alternatívneho smerovania

založeného na pro-pracovnej politike. Táto zmena musí byť sprevádzaná legislatívnymi zmenami a štrukturálnymi politikami zameranými na rastový režim a presadzovať mzdovú stratégiu rastu. Mzdová stratégia rastu prinesie oveľa stabilnejší rastový režim do budúcnosti. Finančná kríza dostala mnohé hospodárstva do recesie, čo znamená, že práve pracovníci sú menej schopní sa brániť v snahách o zníženie ich miezd. To sa môže premietnuť aj v reálnych mzdách na makroekonomickej úrovni, kde v dôsledku zníženia miezd dôjde k zníženiu podielov miezd na národnom príjme.

Keynesovská tradícia v oblasti makroekonomiky dlho tvrdila, že vyšší podiel miezd môže mať expanzívne účinky. Pre väčšinu domácností sú hlavným zdrojom príjmov práve mzdy. Vyššie mzdy tak priamo prispievajú k vyšším výdavkom na spotrebu. Navyše chudobní majú tendenciu utrácať vyšší podiel svojho príjmu ako bohatí. Vyššia nerovnosť môže byť preto zlá pre dopyt a rast. Tento argument, ktorý vyzdvihuje mzdy ako zdroj dopytu, je v rozpore so štandardnou (alebo bežnou) ekonomikou, ktorá sa týka najmä miezd ako nákladového faktora: vyššie mzdy sú pre podniky zlé správy a pravdepodobne budú investovať menej. Avšak už v 30. rokoch 20. storočia Keynes poukázal na tento argument. Kým každá firma môže chcieť platiť vlastným pracovníkom nižšie mzdy, nie je jasné, či chcú, aby mzdy vo všeobecnosti klesali, pretože to môže negatívne ovplyvniť dopyt po ich produkcii. Stručne povedané, mzdy sú zdrojom dopytu ale zároveň aj nákladovým faktorom. (Engelbert, Stockhammer, 2015, s 1-4)

1.6 Charakteristika mzdami ťahaného rastu v EÚ15

Európska únia vo formáte EÚ15 je vysoko integrovaná európska ekonomika. Analýza poukázala, že aktuálny pokles podielu miezd vedie v konečnom dôsledku k poklesu rastu. Preto vzniká nedostatočný dopyt a pomalý rast v súčasnom ekonomickom prostredí a to vytvára možnosť stimulácie dopytu. Zvýšenie podielu miezd o 1% by mohlo viesť k zvýšeniu HDP o 0,30% na úrovni krajín EÚ15. Negatívne dôsledky súvisiace s poklesom podielu miezd na spotrebu sú prevýšené pozitívnym účinkom na investície v 13-tich európskych krajinách. Pri niektorých malých otvorených ekonomikách, akou je aj Slovensko, je zahrnutý aj zahraničný sektor v dôsledku vyššej miery otvorenosti hospodárstva. Tieto ekonomiky môžu mať režim založený na zisku, zatiaľ čo čisté vývozné efekty majú tendenciu prevážiť v relatívne veľkých a uzavretých ekonomikách. V EÚ15 sa dá konštatovať, že 11 krajín malo hospodárstvo založené na mzdách a naopak 4 krajiny mali ziskom ťahanú ekonomiku. Výsledok analýzy poukázal na chybu kompozície. Zdá sa, že zvýšenie podielu na zisku by podporilo rast na národnej úrovni v niektorých

hospodárstvach založených na zisku. No na európskej úrovni vedie súčasné zníženie podielu miezd k nedostatku dopytu a to aj v hospodárstvach založených na zisku. Na základe rozpracovaného modelu je možné analyzovať akú úlohu zohráva štruktúra rozdelenia príjmov na určovanie súkromného dopytu. Aplikovaný prístup odhadovania by mohol predstavovať určitú zaujatosť vyplývajúcu z otázok endogénnosti a odhadu na základe jednej rovnice. Výsledky sú však robustné vzhľadom na početnosť vzoriek a metódach odhadu (t.j. použitie SUR) a taktiež sú v súlade so zisteniami väčšiny predchádzajúcich štúdií pre jednotlivé krajiny.

Hlavným výsledkom je konštatovanie, že hospodárstvo EÚ15 je ťahané mzdami. Tento fakt je zapríčinený aj tým, že EÚ ako celok predstavuje pomerne uzavreté hospodárstvo s výraznou rolou domáceho dopytu vo forme spotreby a súkromných investícií. Negatívne účinky poklesu podielu miezd na domácu spotrebu prevažujú nad expanzívnymi účinkami na investície vo veľkej väčšine krajín. V súčasnosti pozorujeme pokles podielu miezd vo všetkých krajinách EÚ15 eliminuje pozitívne účinky čistého vývozu medzi obchodnými partnermi v Európe. V dôsledku toho je konštatovanie, že EÚ15 je celkovo ťahaná mzdami, v súlade s intuíciou. Ak sa uplatňovali politiky vnútornej devalvácie, tak tie mali negatívny vplyv na dopyt a rast na európskej úrovni. V alternatívnom scenári ozdravenia miezd bola preukázaná možnosť rastu všetkých krajín spoločne so súčasným zvyšovaním podielu miezd. Ak by sa veľké mzdové ekonomiky ujali iniciatívy, tak rast sa stane uskutočniteľným aj v malých otvorených ekonomikách. Zvýšenie podielu miezd by pomohlo obnoviť kúpnu silu pracovníkov, ako aj riešiť otázku spoliehania sa na súkromný dlh vo väzbe na podporu spotreby v okrajových krajinách Európy. V krajine akou je Grécko by zotavenie miezd viedlo k zvýšeniu daňových príjmov a tým by prispelo k zníženiu ukazovateľa verejného dlhu k pomeru k HDP. Je však potrebné dodať, že udržateľnosť dlhu si vyžaduje štrukturálne reformy, ktorými sú aj podľa MMF, obnovovanie inštitúcií kolektívneho vyjednávania, zvyšovanie minimálnej mzdy, zvýšenie miezd vo verejnom sektore s cieľom zvýšiť podiel v porovnaní s ďalšou dereguláciou na trhu práce a znížením miezd.

Zotavovanie v dôsledku zvyšovania miezd by bolo aj v súlade s ročnou mierou inflácie, ktorá je stále výrazne nižšia ako je cieľová hodnota stanovená ECB. Je potrebný koordinovaný mzdový stimul, aby sa v súčasnosti Európa udržala mimo deflácie. Väčšina krajín zaznamenáva nárast investícií, čo je dôsledkom zvyšovania podielu miezd, ktorý má pozitívny vplyv na výkonnosť investícií. Nárast miezd má vplyv na nerovnováhu v obchodovaní medzi krajinami a to si vyžaduje cieľenú a premyslenú politiku na

celoeurópskej úrovni. Kombinácia mzdovej, investičnej a priemyselnej politiky by pomohla k dosiahnutiu konvergencie úrovne nominálnych jednotkových nákladov práce a prekonala by pretrvávajúce nerovnováhy. Za výsledok sa považuje fakt, že v krajine založenej na mzdách sa nepredpokladá, že zvyšovanie podielu miezd by bolo prekážkou rastu. Taktiež je potrebná koordinácia mzdovej politiky vo vysoko integrovanej Európe. Takáto politika ma tendenciu zlepšiť rast. Koordinovaný stimul miezd nemá negatívny vplyv na celkové investície a inflácia nie je v rozpore s cieľom. A nakoniec je možné skonštatovať, že obnovenie rastu založeného na mzdách sa javí ako alternatíva k súčasnej presadzovanej stratégii zmierňovania miezd, ktorá je vykonávaná v európskych krajinách. (Özlem Onaran and Thomas Obst, 2016, s.18-19)

1.7 Súvislosti štruktúry príjmov a agregátneho dopytu

V posledných dekádach je vo väčšine krajín hospodárska situácia charakterizovaná poklesom podielu. Je potrebné rozlišovať, či sa tento fenomén odohráva v malej otvorenej ekonomike akou je Slovensko, alebo vo veľkých ekonomikách eurozóny, ktorými sú čiastočne aj partneri Slovenska - napríklad Nemecko, Francúzsko, Taliansko či Poľsko. Vo zásade je úloha miezd v trhových ekonomikách dvojaká. Ako sme spomínali tak mzdy sú výrobné náklady ale taktiež sú aj zdrojom dopytu. To znamená, že zvýšenie miezd zvyšuje aj výrobné náklady a má negatívny dopad na ne, ale taktiež zároveň aj zvyšujú kúpnu silu obyvateľstva, čo vyvoláva zvýšenie dopytu a tým aj výroby. To, ktorý z uvedených faktorov dominuje v danej krajine závisí od jej ekonomických, inštitucionálnych ako aj kultúrnych a historických charakteristík. V prípade ak zvýšený podiel na mzdách vedie k vyššej produkcii, je to znak toho, že daná ekonomika je založená na mzdách. Vo väčšine prípadov je v krajinách európskej únie hospodárstvo ťahané mzdami s výnimkou napríklad Poľska, ktoré je založené na zisku. To znamená, že vyšší nárast spotreby spôsobený vyšším podielom miezd prevyšuje nad stratou investícií. V týchto krajinách je preto prínosom uplatňovať politiku zameranú na zvyšovanie podielu miezd, pretože následne dochádza k zvýšeniu dopytu. No ak zahrnieme aj vývoz, tak sa povaha režimu mení. Ak sa uvažuje o celkovom dopyte vrátane vývozu, tak sa skoro všetky ekonomiky menia na ziskové s výnimkou Talianska. Vo veľkých ekonomikách tvorí vývoz len malú časť agregátneho dopytu a z toho dôvodu pozitívne účinky poklesu podielu miezd na vývoz nepostačujú na vyrovnanie negatívnych vplyvov na domáci dopyt. Hlavne pre stredoeurópske krajiny, ktoré majú veľký zahraničný obchod ale platí, že pri zahrnutí vývozu sa krajiny stanú

ziskovými. Takéto krajiny sú potom náchylné k uplatňovaniu politík zameraných na znižovanie nákladov práce, aby sa naštartovala ich ekonomická aktivita a posilnil vývoz.

Situácia je však iná, ak sa podiel miezd mení aj v ekonomikách obchodných partnerov. Ak v krajine dôjde k zníženiu cien v dôsledku zníženia výrobných nákladov môže sa stať, že obchodný partner uplatňujúci rovnaký princíp zmierni dopad tohto efektu. Z toho vyplýva, že pri súčasnom znížení nákladov práce sa znižuje pozitívny vplyv na vývoz. Slovenská ekonomika zostáva v ziskovom režime aj napriek tomu, že jej obchodný partneri napodobňujú politiky orientované na znižovanie nákladov. Paradoxne aj krajina založená na zisku, ktorou je Slovensko, môže profitovať z pro-pracovných politík. To nastane prostredníctvom multiplikačného efektu, ak podobné politiky uplatňuje jej obchodný partner, ktorý je založený na mzdách. Negatívny krátkodobý vplyv súčasného zvyšovania podielu miezd na agregátny dopyt v SR môže byť neskôr prekonaný pozitívnym vplyvom na ekonomickú aktivitu eurozóny a tým na dlhodobejší rast zahraničného dopytu. . (Zeman, 2018, s. 25-27)

1.8 Príjmová nerovnosť a ekonomický rast

Vo všeobecnosti je možné tvrdiť, že každá štatistika zaoberajúca sa rozdelením príjmov v rôznych krajinách, vypovedá o zväčšujúcom sa rozdieli medzi príjmami bohatých a príjmami chudobných za posledné dekády. Vo viacerých vyspelejších krajinách sa podiel príjmu z práce nepretržite znižoval a to z dôvodu, že rast príjmov z pracovnej sily neudržiaval krok s rastom produktivity. Skoro všetky prírastky príjmov vytvorené z vyššieho ekonomického rastu viedli v konečnom dôsledku k tým najvyšším príjmovým skupinám. V čase pred poslednou hospodárskou krízou nebol kladený dôraz na to, aký je vplyv rozdelenia príjmov na hospodársku činnosť. Prevažoval úsudok, že vyššia ziskovosť a s tým súvisiaci znižujúci sa podiel na mzdách nakoniec vedie k zvýšeniu investícií, konkurencieschopnosti a výkonu ekonomiky. Zároveň však znižuje jednotkové náklady práce. (Zeman, 2018, s. 1)

Existuje teória zvaná trickle-down podľa ktorej v dlhodobom horizonte všetci spotrebitelia budú mať osoh z väčšej ponuky. V tejto teórii má rast miezd len negatívny charakter kvôli tomu, že vedie k nižšej ekonomickej aktivite, zníženiu konkurencieschopnosti, ako aj k vyšším hraničným nákladom. No kríza tento model spochybnila, keďže nepredvídala krízu a ani neposkytuje vysvetlenie, prečo kríza vznikla. Niektoré teórie tvrdia, že distribúcia príjmov je dôležitá v ekonomike a rastúca nerovnosť

v distribúcií príjmov bola hlavnou príčinou krízy. Pri znižovaní podielu miezd na celkových príjmoch vzniká tlak na domáci dopyt, pretože zdroje boli presúvané od chudobnejších domácností k bohatším, ktoré majú ale nižší sklon k spotrebe. Následne klesal domáci dopyt a to sa riešilo rôzne v každej krajine. Viaceré krajiny sa rozhodli ísť cestou financovania privátnym alebo verejným dlhom. V iných krajinách bola kompenzácia v podobe vyššieho vývozu. Tento model viedol k nerovnováhe a bol neudržateľný. V globálnej ekonomike sa použili finančné nástroje, ktoré maskovali nerovnovážny stav a znižovala sa medzinárodná finančná deregulácia, ktorá krízu len čiastočne oddialila. (Zeman, 2018, s. 4-5)

1.9 Funkčné rozdelenie príjmov a jeho úloha pri vysvetľovaní nerovností

Analýza podielov príjmov z výrobných faktorov bola považovaná za hlavný problém klasických ekonómov, ktorým je aj David Riciardo. V minulom storočí bola táto téma predmetom akademických výskumov a rozoberala sa v ekonomických učebniciach. Kaldor zhrnul dlhodobé vlastnosti ekonomického rastu a zdôraznil, že podiel národného dôchodku prijatého za prácu a kapitál bol dlhodobo konštantný. Na konferencii medzinárodnej hospodárskej asociácie v roku 1965 bola dominantnou témou analýza podielov príjmov z výrobných faktorov. Hlavnou témou bolo, že akcie faktorov boli dôležité pre makroekonomickú výkonnosť ekonomík, pretože tie sú spojené s potenciálnym ziskom, z čoho vyplýva, že reálne mzdy rastú rýchlejšie ako produktivita. Od 70-tych rokov však táto téma už nebola centrom ekonomickej diskusie, pretože nebola dostatočná volatilita a rozdelenie príjmov sa dalo ľahko vysvetliť výrobnou Cobb-Douglasovou funkciou. Tí, ktorí sa zaoberali distribúciou osobných príjmov zdôrazňovali, že nie je prítomná žiadna súvislosť v podieloch z výrobných faktorov ale všetko sa dá vysvetliť rozdielmi v dosiahnutom vzdelaní. Okrem toho bol trend zvyšovania sa počtu obyvateľstva, ktoré malo istý kapitálový príjem. Vo vyspelých ekonomikách dochádzalo k rozdeleniu obyvateľstva na kapitalistov, ktorí dostali len zisky a nájomné, a na pracovníkov, ktorí poberali mzdy a vlastnili domy. Z tohto dôvodu poklesla pozornosť o túto tému. (Maura Francese, Carlos Mulas-Granados, 2015, s. 6-8)

Opätovne záujem vzrástol na prelome tisícročí. Atkinson uviedol dôvody pre potrebnú pozornosť. Analýza podielov na výrobných faktoroch je užitočná pre pochopenie prepojenia medzi príjmami na makroekonomickej úrovni a príjmami na úrovni jednotlivca

či domácnosti. Ďalej, akcie faktorov môžu vysvetliť nerovnosť v osobnom príjme a to v prípade ak určité druhy príjmov získavajú niektoré skupiny. Taktiež riešia obavy sociálnej spravodlivosti. Bol zaznamenaný neustály pokles v pracovnom pomere. Tvorcovia hospodárskych a národných politík ako aj medzinárodné organizácie vnímali, že občania plne nečerpali plody dlhého obdobia hospodárskej expanzie. Všetky medzinárodné organizácie zdokumentovali pokles podielu pracovného príjmu a poskytli vysvetlenia tohto trendu. Súviselo to najmä s vplyvom globalizácie a technologických zmien na pracovné zručnosti, medzinárodnú kapitálovú mobilitu a na vyjednávanie o mzdách. Od tohto momentu sa príspevky v tejto oblasti môžu rozdeliť do dvoch kategórií. Jedna kategória dokumentovala neustály pokles podielu pracovnej sily a vysvetľuje hlavné faktory tohto poklesu. Ďalšia skupina sa zameriavala na dôsledky pre hospodársku nerovnosť. Medzinárodná organizácia práce poukázala na vplyv kapitálovej mobility na vývoj podielov faktorov. Poukázalo sa na vplyv kapitálovej mobility na vývoj podielov z výrobných faktorov. Bol preukázaný aj silný negatívny vplyv na finančnú liberalizáciu a na podiel miezd. Dostupné dôkazy o vplyve technologických zmien na podiel príjmov z práce boli zmiešané. Klesajúci podiel z príjmov z práce bol pripisovaný poklesu relatívnej ceny investičného tovaru. Tento pokles bol zapríčinený pokrokom v informačných technológiách a následným znehodnotením, ktoré viedli k odklonu od práce smerom ku kapitálu. Nižšia cena investičného tovaru vysvetľuje zhruba polovicu zisteného poklesu podielu na trhu práce, dokonca aj vtedy, keď umožňujeme ďalšie mechanizmy ovplyvňujúce podiel výrobných faktorov ako napríklad zvyšovanie ziskov, zvyšovanie kapitálu a meniace sa zručnosti pracovnej sily. V štúdiách, ktoré boli zamerané na interakciu medzi rozdeľovaním funkčných príjmov a nerovnosťou príjmov. Klesajúce podiely na pracovných príjmoch boli spojené s rastúcou nerovnosťou a rastúcou koncentráciou príjmov. Pokles podielu na trhu práce spôsobil, že celkový príjem bol rozložený nerovnomerne a viacej sa koncentroval na vrchole distribúcie, čím sa zvýšila nerovnosť príjmov. Vzťah medzi mzdami a nerovnosťou je taký, že nerovnosť začína na trhu práce čo znamená, že vývoj v rozdelení miezd bol kľúčovým faktorom v dynamizujúcej sa nerovnosti. (Maura Francese, Carlos Mulas-Granados, 2015, s. 6-8)

2 Cieľ práce

Charakteristika kategórií príjmov, režimov ekonomík a ďalších teoretických poznatkov opísaných v kapitole súčasný stav riešenej problematiky doma i v zahraničí sú základom pre nadobudnutie nových poznatkov o vymedzenej problematike. Doterajšie odborné riešenia danej problematiky sa zväčša zameriavali na prijatie všeobecných záverov. Rozpracované teórie neriešili prepojenosť a vplyvy teoretických poznatkov na hospodársku prax a vývoj ukazovateľov. Preto sme sa zamerali na aplikáciu teoretických východísk na dátové základne krajín strednej a východnej Európy.

Hlavným cieľom tejto práce, ktorý vychádza aj z názvu práce je zhodnotiť vplyv prírastkov hrubého domáceho produktu na tvorbu jednotlivých kategórií príjmov. Je dôležité zamerať sa na to ako sa tento medziročný prírastok rozkladá medzi jednotlivé druhy príjmov či už sú to kompenzácie zamestnancov alebo zisky. Náš záber je širší ako by vyplýval z názvu práce, pretože si nevšímame len vplyv ekonomického rastu na kategórie príjmov ale aj všímame si aj vplyv kategórií príjmov na spotrebu či nerovnosti.

Na splnení hlavného cieľa je potrebné určenie aj čiastkových cieľov. Práve vyriešenie týchto čiastkových problémov je kľúčové pre komplexnú analýzu problematiky. Na základe čiastkových výsledkov, vieme kvalifikovane splniť hlavný cieľ tejto práce. Čiastkové ciele sú nasledujúce:

- Hodnotenie vývoja kategórií príjmov. Zhodnotenie či rast ekonomík je ťahaný mzdami alebo ziskami.
- Posúdenie zmeny v čase a povaha ekonomického rastu a jeho distribúcie medzi ziskami a mzdami.
- Vplyv kategórií príjmov na spotrebu domácností. Analýza vplyvu miezd na spotrebu pomocou korelačnej a regresnej analýzy.
- Zhodnotenie vývoja kategórií príjmov na ďalšie makro-ukazovatele, dane a nerovnosti.

Vyriešením hlavného cieľa a čiastkových cieľov obohatíme danú oblasť skúmania a objasníme či doterajšie pozeranie na problematiku bolo v súlade s realitou. Výsledok riešenia má obohatiť laickú aj odbornú verejnosť o nové poznatky v rámci riešenej problematiky.

3 Metodika práce a metódy skúmania

Predmetom skúmania tejto diplomovej práce je rast hrubého domáceho produktu a rozloženie jeho prírastku medzi kompenzácie zamestnancov. Dôležitým cieľom je aj vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu. Pracujeme teda s hrubým domácim produktom a kategóriami príjmov, ktorými sú kompenzácie zamestnancov, hrubý prevádzkový prebytok a dane. Tieto údaje analyzujeme v krajinách strednej a východnej Európy. Pozornosť sa upiera na krajiny Slovensko, Česko, Maďarsko, Poľsko a ostatné krajiny Slovinsko, Lotyšsko, Litva, Estónsko, Rumunsko a Bulharsko slúžia hlavne na porovnanie a rozšírenie, aby sa dali prijať relevantnejšie závery. Uvedené údaje sú spracované za najširšie možné obdobie od roku 1995 za ktoré boli dostupné údaje pre celú vzorku. Databázu sme čerpali z Eurostatu, presnejšie z národných účtov.

Prvá časť tejto práce obsahuje podrobný rešerš domácich a zahraničných zdrojov. Vo výsledkovej časti sme narábali primárne s dátami z Eurostatu. Vytvorili sme tabuľky, ktoré majú za cieľ oboznámiť čitateľa so získanými údajmi a ich vývojom v čase, ako aj percentuálnych podieloch na HDP. Následne sú vytvorené grafy pre jednotlivé krajiny a skupiny krajín, ktoré analyzujú vývoj prírastku kategórie príjmov kompenzácie zamestnancov ako podiel na prírastku hrubého domáceho produktu. Na základe týchto grafov je možné sledovať trendy v rozkladaní prírastkov HDP medzi kompenzácie zamestnancov a zisky. Následne sme vytvorili grafy, ktoré poukazujú na to, ako spolu s podielom rastom kompenzácií zamestnancov na HDP rastie aj podiel spotreby na domácom dopyte. Tieto grafy sa dajú považovať za korelačné grafy, pretože skúmajú vzťah sledovaných veličín a zobrazujú aj trendovú spojnicu. Z uvedených podielov sme vytvorili pomocou programu Gretl aj regresné analýzy týchto údajov. Regresná analýza poukazuje na prepojenosť a silu vzťahu sledovaných údajov. Z regresnej analýzy sa taktiež dozvedáme aj to, ako vplýva rast podielu kompenzácií zamestnancov na HDP na rast podielu spotreby na domácom dopyte.

V závere práce je potrebné vyhodnotiť všetky tieto grafy, korelácie a regresie. Týmto spôsobom podať komplexný obraz o výsledkoch práce a prínosoch.

4 Výsledky práce a diskusia

4.1 Charakteristika vývoja kategórií príjmov

Na úvod výsledkovej časti sa pozrieme na vybrané ukazovatele a ich priebeh v čase. V súlade s poznatkami zo spracovanej teórie národných účtov sme vybrali nasledujúce ukazovatele, ktorými sú hrubý domáci produkt, kompenzácie zamestnancov, hrubý prevádzkový prebytok vrátane zmiešaného príjmu a taktiež aj dane. Časové obdobie je zhruba najväčšie možné rozpätie, ktoré bolo možné získať tak aby bola zachovaná kompletnosť údajov pre všetky krajiny. Vybranými krajinami sú krajiny Vyšehradskej štvorky: Slovensko, Česko, Maďarsko a Poľsko. Ďalej sme sa pozreli na porovnanie aj na krajiny východnej Európy. Prvou skupinou sú Estónsko, Lotyšsko a Litva, ktoré budeme označovať ako pobaltské krajiny. Taktiež sa pozrieme aj na Balkánske krajiny, medzi ktoré sme vybrali Rumunsko a Bulharsko. Nasledovne sa pozrieme na vývoj prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, čím určíme ziskový alebo mzdový charakter vybraných krajín.

4.1.1 Vývoj základných dát a ich charakteristika

Vo vyobrazených tabuľkách je uvedený vývoj kategórií príjmov v časovom horizonte 1995 až 2017. Pre lepšie vyobrazenie ale aj prehľadnejšie porovnanie viac, ako 20-ročného časového horizontu je pre každú krajinu vypočítaný trojročný priemer. Takže napríklad rok 1996 je súčtom rokov predchádzajúceho aj nasledujúceho vydelené tromi. Pozrieme sa na priebeh týchto základných veličín a rozoberieme ich charakteristiky a spoločné črty. Pre odmeny zamestnancov, zmiešaný príjem a dane je vypočítaný percentuálny podiel z HDP. HDP pre všetky krajiny je uvedené v miliónoch eur. Podľa rozpracovanej príjmovej teórie platí, že súčet kompenzácií zamestnancov, hrubého prevádzkového prebytku vrátane zmiešaného príjmu plus daní spolu dáva hrubý domáci produkt. Toto aj vo všetkých prípadoch platí, s výnimkou malých štatistických odchýlok. Následne sa pozrieme na vývoj vybraných parametrov pre jednotlivé krajiny.

Tabuľka 2: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Slovensko

Slovensko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	17183	20718	26747	39860	62089	70303	76465	83039
Odmeny zam.	40,7%	40,7%	38,8%	36,2%	36,1%	37,0%	37,7%	39,9%
Zmiešaný príjem	50,0%	49,4%	51,3%	53,6%	54,8%	54,1%	53,0%	50,3%
Dane	9,3%	9,9%	9,9%	10,3%	9,1%	8,9%	9,4%	9,8%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Z tabuľky vidieť, že behom vybraného časového obdobia, Slovensko zaznamenalo výrazný nárast HDP. Najväčší prírastok bol zaznamenaný v období pred krízou v roku 2008. Taktiež vidieť, že slovenská ekonomika sa raz toľko zväčší každých 10 rokov pri doterajšom trende rastu, no keďže sa jedná o bežné ceny, treba brať na zreteľ, že tieto čísla nie sú očistené o infláciu. Položka kompenzácie zamestnancov na začiatku sledovaného obdobia zaznamenávala pokles na celkovom HDP, no v súčasnosti je trend opačný.

Tabuľka 3: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Česko

Česko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	51004	62392	83564	109866	149433	160731	160958	184046
Odmeny zam.	40,0%	38,6%	39,3%	39,7%	39,8%	40,5%	40,2%	40,9%
Zmiešaný príjem	51,0%	53,2%	52,6%	51,5%	51,5%	50,3%	50,4%	49,4%
Dane	9,0%	8,2%	8,1%	8,8%	8,7%	9,2%	9,4%	9,7%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Vývoj HDP v Česku je pomerne stabilný s výnimkou obdobia okolo roku 2013 kedy ekonomika stagnovala. Celkovo sa za dané obdobie HDP ekonomiky v bežných cenách strojnásobilo. Nárast miezd a ziskov zaznamenal v priemere zhruba rovnakú úroveň. Prírastky daní neboli vysoké. Vidieť mierny pokles zmiešaných príjmov na celkovom HDP.

Tabuľka 4: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Maďarsko

Maďarsko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	37986	46978	69142	88860	101518	99882	106112	118977
Odmeny zam.	44,3%	43,5%	44,7%	45,7%	45,4%	43,9%	42,4%	42,9%
Zmiešaný príjem	41,4%	42,3%	41,8%	40,9%	40,8%	40,8%	41,7%	41,4%
Dane	14,3%	14,2%	13,6%	13,4%	13,8%	15,3%	15,9%	15,7%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V Maďarsku sa celkový hrubý domáci produkt strojnásobil tak ako tomu bolo v Česku. V období hospodárskej recesie v roku 2008 zaznamenalo HDP prepád. Zaujímavosťou je, že kompenzácie zamestnancov dosahujú percentuálne väčšiu hodnotu ako hrubý prevádzkový prebytok vrátane zmiešaného príjmu. Po celé sledované obdobie je táto hodnota vyššia čo pravdepodobne naznačuje mzdový režim ekonomiky.

Tabuľka 5: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Poľsko

Poľsko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	125052	166797	204942	242308	332380	377141	412051	446857
Odmeny zam.	41,2%	42,0%	40,5%	36,8%	37,8%	37,4%	37,3%	38,4%
Zmiešaný príjem	45,6%	45,5%	46,7%	50,6%	49,7%	50,4%	51,2%	49,3%
Dane	13,2%	12,5%	12,8%	12,6%	12,4%	12,2%	11,5%	12,3%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Hrubý domáci produkt je nominálne najväčší spomedzi vybraných krajín. V priebehu sledovaného obdobia sa vyznačuje stálym rastom. Odmeny zamestnancov v tomto časovom horizonte zaznamenávajú neustály pokles na celkovom HDP a zároveň podiel zmiešaného príjmu vzrástol. Na tomto základe sa dá predbežne usúdiť, že poľská ekonomika je ziskovo orientovaná.

Tabuľka 6: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Slovinsko

Slovinsko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	17171	20966	24867	29511	36423	36408	37569	41678
Odmeny zam.	52,8%	49,9%	50,2%	49,8%	50,3%	51,7%	49,1%	49,3%
Zmiešaný príjem	34,0%	36,2%	36,2%	36,8%	37,7%	36,0%	37,4%	37,5%
Dane	13,2%	13,9%	13,6%	13,4%	12,0%	12,4%	13,4%	13,2%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Slovinsko je z vybranej vzorky jedinou krajinou, ktorá nebola súčasťou Sovietskeho zväzu. Práve preto netrpela táto ekonomika transformačnou depresiou z odchodu od centrálne plánovaného hospodárstva. Hodnoty sú stabilnejšie a HDP narástlo iba o niečo viac ako dva krát v sledovanom období. Kompenzácie zamestnancov sa celkovo držia nad zmiešaným príjmom no v poslednom období sa tieto hodnoty začali vyrovnávať.

Tabuľka 7: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Estónsko

Estónsko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	3706	5522	7820	11497	15637	16440	19882	22649
Odmeny zam.	49,6%	46,2%	44,4%	43,9%	48,5%	45,7%	46,4%	48,2%
Zmiešaný príjem	37,9%	42,8%	44,1%	44,5%	39,6%	42,4%	41,1%	38,5%
Dane	12,5%	11,0%	11,5%	11,7%	11,9%	11,8%	12,5%	13,3%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Ekonomika Estónska je pomerne malá a preto mohla zaznamenať výrazný nárast HDP, ktorý vzrástol 6-násobne v bežných cenách. Je to výsledkom hlavne toho, že v období 1995 bola krajina po depresii a tým vznikol potenciál pre takýto významný rast. Kompenzácie zamestnancov sa s výnimkou jedného obdobia držia po celý čas nad úrovňou

zmiešaných príjmov a HPP. Dane sa zvýšili v súlade s nárastom HDP a držia si rovnakú hladinu.

Tabuľka 8: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Lotyšsko

Lotyšsko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	4862	7355	9999	14221	21928	20016	23589	26035
Odmeny zam.	42,8%	41,9%	38,8%	40,1%	46,4%	40,7%	43,0%	46,5%
Zmiešaný príjem	45,1%	46,1%	50,2%	48,7%	44,2%	49,6%	46,1%	41,8%
Dane	12,1%	12,1%	10,9%	11,2%	9,3%	9,8%	10,9%	11,7%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Lotyšsko je veľkosťou podobnou ekonomikou ako Estónsko. Krajiny sú si veľmi blízke a Lotyšsko zaznamenalo rovnako veľký nárast vo veľkosti HDP. V prvej polovici vyselektovaného obdobia prevažoval zmiešaný príjem nad kompenzácie zamestnancov. V poslednom desaťročí sa tento trend zmenil a veličina kompenzácie zamestnancov si výrazne polepšila a percentuálnym podielom na HDP prekonal zmiešaný príjem.

Tabuľka 9: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Litva

Litva	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	6884	10937	15174	21106	29557	30884	36321	40520
Odmeny zam.	38,1%	41,0%	38,3%	41,2%	43,6%	39,7%	40,4%	43,8%
Zmiešaný príjem	50,3%	46,6%	50,5%	49,0%	46,0%	50,1%	49,6%	45,8%
Dane	11,5%	12,3%	11,3%	9,8%	10,4%	10,2%	10,0%	10,4%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Z pobaltských krajín je Litva najväčšou ekonomikou. No aj napriek tomu bol rast HDP podobný so susednými krajinami a krajina rástla výrazne po celú dobu s výnimkou pokrízového obdobia. Kategória zmiešaný príjem trvalo prevyšuje hodnoty kompenzácie zamestnancov. V posledných zaznamenaných obdobiach sa ale tento trend vyrovnáva a kompenzácie zamestnancov rastú vo väčšej miere ako zmiešaný príjem. Veľkosť daní rastie v súlade s rastom HDP a neprekračuje tempo rastu HDP.

Tabuľka 10: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Rumunsko

Rumunsko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	29892	37351	49082	80016	133146	130160	151519	178955
Odmeny zam.	35,6%	37,3%	39,1%	38,0%	34,9%	33,9%	32,3%	35,9%
Zmiešaný príjem	58,5%	52,5%	50,6%	51,2%	55,3%	54,8%	56,1%	54,5%
Dane	5,9%	10,3%	10,3%	10,9%	9,9%	11,3%	11,6%	9,6%

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Rumunsko ako krajina bývalého Sovietskeho zväzu trpela po rozpade transformačnou depresiou. Aj tento prepád vytvoril podmienky, že HDP Rumunska značne vzrástlo. HDP rástlo v priemere stabilne okrem pokrízového obdobia, kedy došlo

k prepadom, no následne sa ekonomika opäť rýchlo zotavila aj vďaka vykonaným politickým zmenám. Z pomedzi pozorovaných krajín je to najvýraznejší nárast. Kategória zmiešaný príjem je dlhodobo vysoko nad veľkosťou kategórie kompenzácie zamestnancov. Čo sa týka daní tak aj tu došlo k enormnému nárastu, ešte väčšiemu ako nárastu HDP.

Tabuľka 11: Vývoj vybraných ukazovateľov príjmovej štruktúry, Bulharsko

Bulharsko	1996	1999	2002	2005	2008	2011	2014	2017
HDP	11380	13460	17261	23999	35656	40490	43324	49896
Odmeny zam.	30,6%	36,1%	35,2%	33,4%	33,8%	36,2%	40,7%	42,6%
Zmiešaný príjem	61,2%	52,4%	52,4%	51,1%	52,1%	51,5%	47,3%	45,6%
Dane	8,2%	11,5%	12,4%	15,5%	14,1%	12,2%	12,0%	11,9%

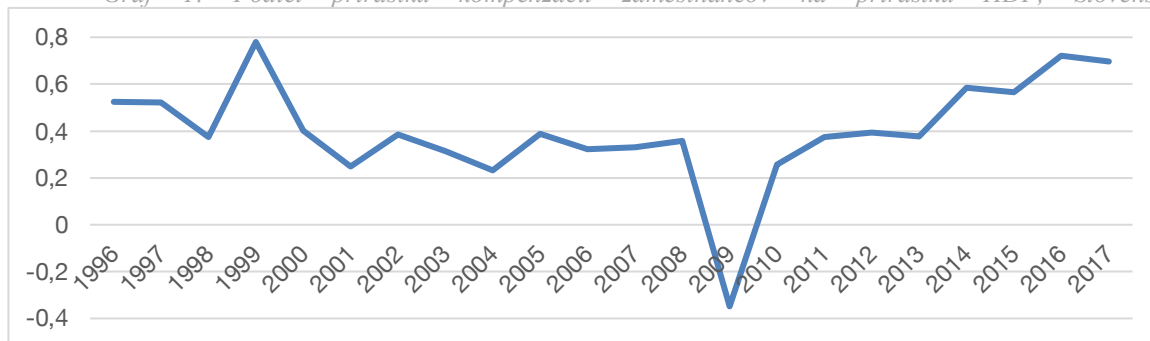
Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Bulharsko je blízkou ekonomikou k ekonomike Rumunska. V nasledujúcich častiach budeme tieto krajiny aj zobrazovať spoločne. Nárast HDP tu zaznamenal podobný vývoj ako v Rumunsku s tým rozdielom, že Bulharsko nebolo tak ovplyvnené krízou a rast nezaznamenával vysoko negatívne hodnoty. Kategória kompenzácie zamestnancov je dlhodobo nižšia ako zmiešaný príjem no v posledných 8 rokoch došlo k výraznému zmazaniu rozdielu. Dane rastú o niečo vyšším tempom ako rástol hrubý domáci produkt.

4.1.2 Grafické znázornenie vývoja prírastkov kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP

Následne sa pozrieme na vývoj kategórie kompenzácie zamestnancov. V tejto časti sa už pozrieme len na ročné prírastky a nie na celkové veličiny. Graficky znázorníme vývoj podielu ročných prírastkov kompenzácií zamestnancov na ročných prírastkoch HDP. Pozrieme sa na všetky vybrané krajiny za obdobie od 1996 až po najaktuálnejšie dostupné obdobie 2017. Niektoré krajiny zoskupíme podľa určitých charakteristík pre lepšie porovnávanie. Pozrieme sa na vývoj tejto kategórie a charakterizujeme jeho priebeh. Opíšeme špecifiká pre každú krajinu a načrtujeme, či sa jedná o ziskovú alebo na mzde založenú ekonomiku.

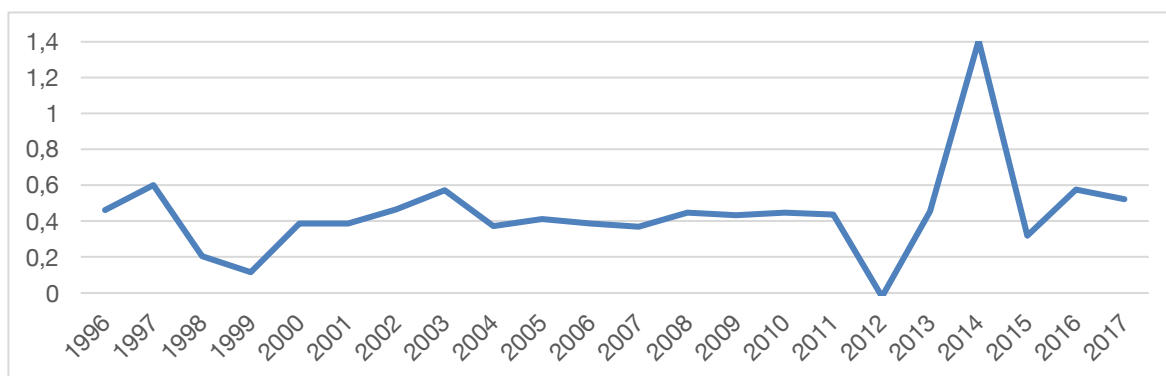
Graf 1: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Slovensko

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Na Slovensku je dlhodobý vývoj tohto ukazovateľa nepriaznivý. Vidieť, že hodnoty sa držali v rozmedzí 0,2 až 0,4 s výnimkou jedného obdobia v ktorom bola táto hodnota 0,8. To znamená, že z ročného prírastku HDP tvoril rast miezd v daných rokoch 20 až 40%. Ostatné pripadlo v prospech rastu ziskov. Na tomto základe sa dá tvrdiť, že slovenská ekonomika sa javí ako ekonomika fungujúca v ziskovom režime. V poslednom období však vidieť značný nárast. Od roku 2013 dochádza k historickému obráteniu situácie, kedy viac rokov po sebe pripadá väčší podiel na raste HDP v prospech kompenzácií zamestnancov. Konkrétne táto kategória tvorí 60-70% z ročného prírastku HDP v posledných rokoch.

Graf 2: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Česko

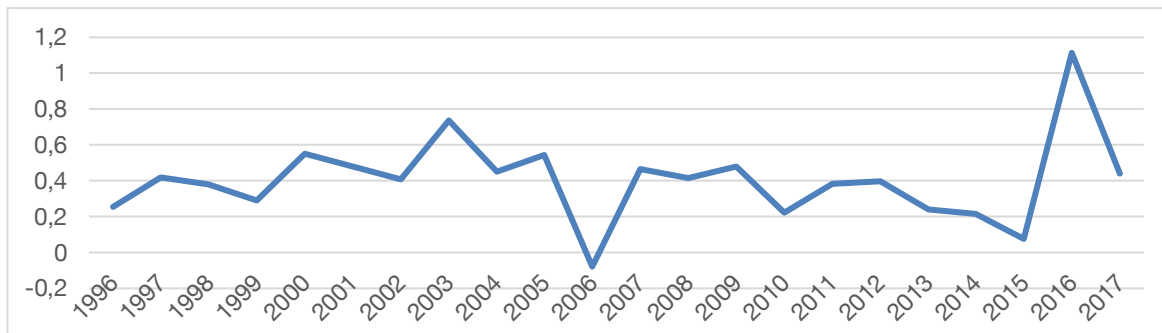

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V Českej republike vidíme na danom časovom období v priemerne rovnakú hodnotu 0,4. To znamená, že v prospech kompenzácií zamestnancom išlo 40% z ročného prírastku HDP. Stále je však táto hodnota nízka aby sa dalo o Česku uvažovať ako o mzdovej ekonomike. Priebeh grafu naznačuje, že Česko je taktiež ekonomika založená na ziskoch. V poslednej dobe sa tento ukazovateľ drží nad hodnotou 0,5, čo znamená, že v českej ekonomike pripadne viac v prospech miezd z novovytvoreného HDP. Je to však

krátke časové obdobie v ktorom vidieť takéto rozdelenie, aby sa zhodnotila zmena režimu na mzdový.

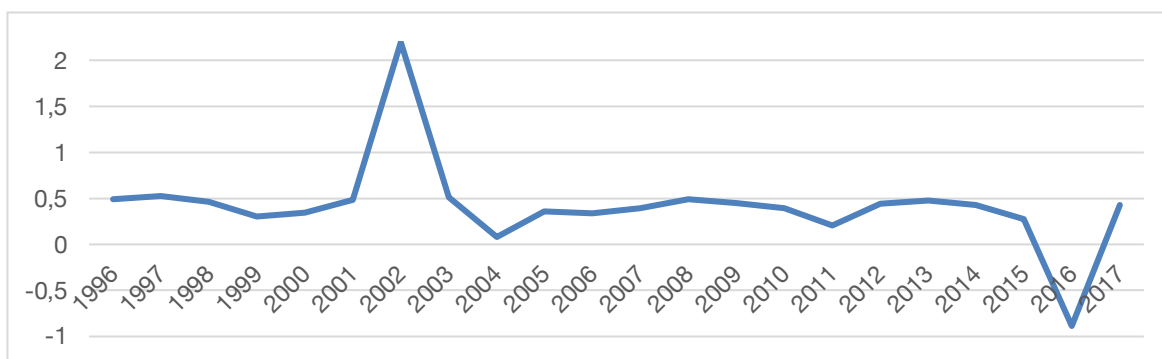
Graf 3: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Maďarsko

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Z grafu vidieť, že v Maďarsku sa vývoj kolíše po celé sledované obdobie. Hodnoty sú rôzne, no však najviac oscilujú okolo hodnoty 0,4 resp. v rozmedzí 0,2 až 0,6. Z ročného prírastku HDP ide v Maďarsku 20 až 60% v prospech miezd. Tieto hodnoty sú nízke a preto Maďarsko bude pravdepodobne ďalšou krajinou s hospodárstvom založeným na ziskoch. Vidieť aj určité výkyvy ktoré sú približne 0 a 1, no tieto hodnoty sú irelevantné pokiaľ sa udiali len v jednom časovom období. Aby sme videli čo je za týmito extrémami, museli by sme sa pozrieť na nominálne hodnoty prírastkov HDP a jednotlivých kategórií.

Graf 4: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Poľsko

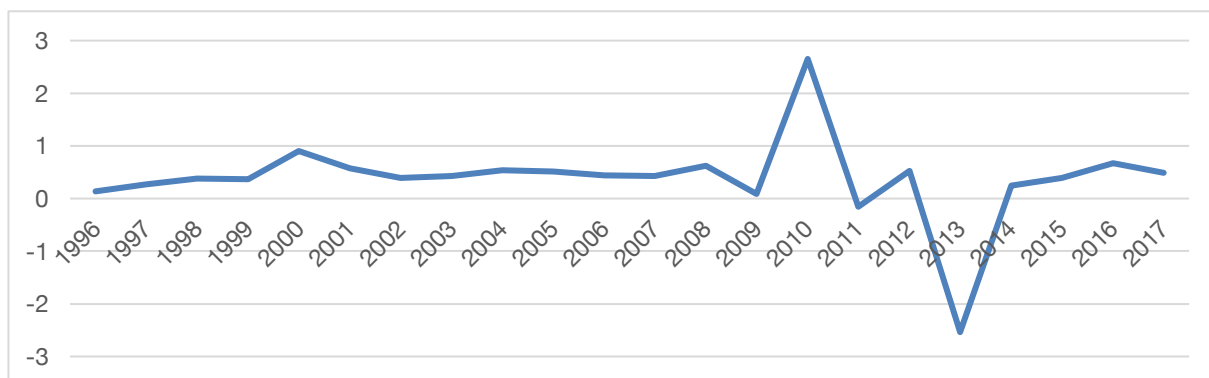

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V Poľsku je možné sledovať dlhodobý vyrovnaný trend podielu tejto kategórie na prírastku HDP. Hodnoty sú najčastejšie v intervale do 0,5 a táto hodnota bola prekročená len v jednom období v roku 2002. Z tohto čísla 0,5 dedukujeme, že v Poľsku ide z prírastku HDP len menej ako polovica v prospech kategórie kompenzácie zamestnancov. Tento fakt naznačuje, že aj ekonomika Poľska funguje v režime založenom na ziskoch.

Extrémy, ktoré je možné na grafe pozorovať nie sú pre nás zaujímavé, pretože sa odohrali len v jednom období a budú za nimi skryté výkyvy v raste HDP, nie v raste sledovanej kategórie kompenzácie zamestnancov.

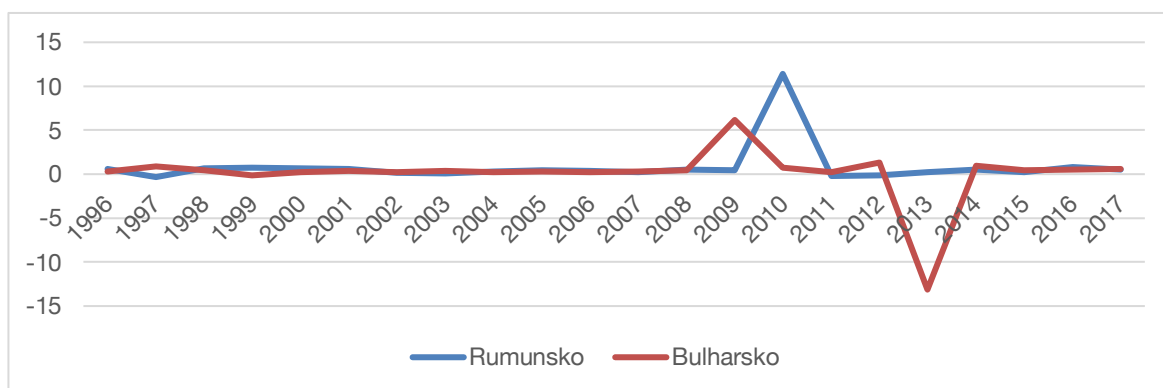
Graf 5: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Slovinsko

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V Slovinsku je vývoj ťažšie odpozorovať, pretože v grafe vidieť dva extrémny. Tieto extrémny vplyvajú na rozloženie grafu a preto sa dá z grafu len odhadovať, že v dlhodobom horizonte hlavne od roku 2000 je hodnota sledovaného ukazovateľa vyššia ako 0,5. To znamená, že v Slovinsku ide z prírastkov HDP v priemere viac v prospech miezd ako v prospech ziskov. Z toho usudzujeme, že ekonomika je v hospodárskom režime založenom na mzdách. Ako jedna z mála vybraných krajín má rozdelenie prírastkov HDP v prospech miezd, čo môže svedčiť o tom, že krajina bola v minulosti súčasťou západného bloku a nie toho východného ako všetky ostatné pozorované krajiny.

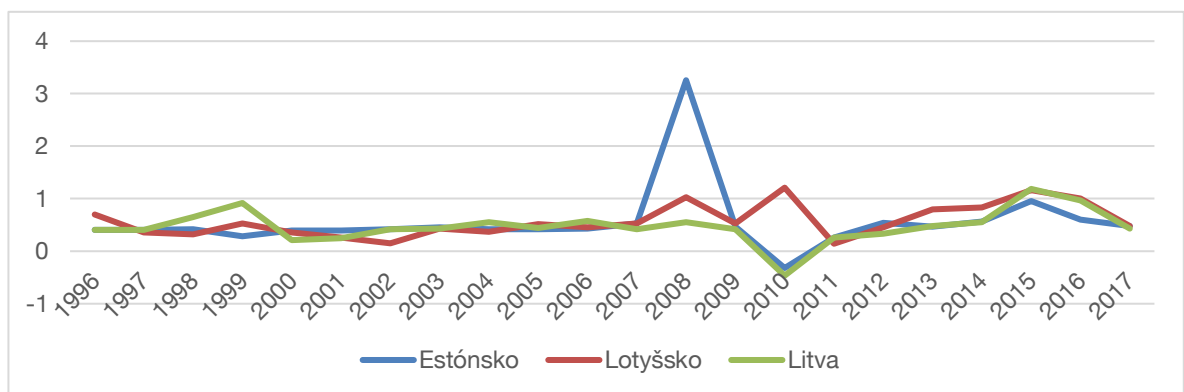
Graf 6: Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, Balkánske krajiny

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Rumunsko a Bulharsko sú veľmi blízke krajiny, ktoré uvádzame len na porovnanie ku krajinám V4, tak preto sa na tieto krajiny pozrieme spoločne. Nastali tu dva extrémny, keď v Rumunsku dosiahol ukazovateľ hodnotu 10 a v Bulharsku viac ako mínus 10. Ako sme však už spomínali, tak za týmito extrémami budú výkyvy v prírastkoch hrubého domáceho produktu. Prírastky kategórie kompenzácie zamestnancov boli dlhodobo nízke až blízke k nule. To svedčí o tom, že obe krajiny sú v rovnakom režime hospodárstva založenom na ziskoch, pretože väčší podiel z prírastku HDP ide v prospech ziskov. V poslednom období od roku 2014 je však možné pozorovať v oboch krajinách trend zvyšovania tohto ukazovateľa v prospech miezd. Nie je to však dostatočné nato aby sa dalo usúdiť, že hodnotené krajiny sú v mzdovom režime a ide skôr o dočasné doladenie.

Graf 7: : Podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP, pobaltské krajiny

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Poslednou pozorovanou skupinou sú pobaltské krajiny: Estónsko, Lotyšsko a Litva. Na tieto krajiny sa taktiež pozrieme spoločne, pretože veľkosti ich ekonomík sú malé a slúžia hlavne na porovnanie ku krajinám V4. V minulosti vo všetkých pozorovaných pobaltských krajinách osciloval pozorovaný ukazovateľ okolo hodnoty 0,5. No však od roku 2012 je možné pozorovať, že tento ukazovateľ rastie a dosahoval až hodnoty 1 vo všetkých krajinách. Takéto hodnoty naznačujú, že daná skupina krajín má hospodárstva založené na mzdách.

Záverom je potrebné vyhodnotiť a porovnať vývoj prírastkov kompenzácií miezd na prírastkoch hrubého domáceho produktu pre všetky sledované krajiny. Vo väčšine pozorovaných krajín platí, že prírastky kompenzácií zamestnancov boli po celé časové obdobie vyvážené. Hodnoty ukazovateľa nadobúdali približne rovnakú úroveň okolo 0,5 pred krízou aj po kríze. Je ale vidieť trend, že v poslednom období sa podiel zvyšuje vo

väčšine krajín v prospech miezd. No však zaujímavosťou je, že práve v Česku a na Slovensku sa tieto hodnoty výraznejšie zmenili. V Česku bol priemer tejto hodnoty pred krízou 0,4 a po kríze 0,6. Na Slovensku je táto zmena ešte výraznejšia, pretože v čase pred krízou tvoril prírastok kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP iba 30% zatiaľ čo po kríze sa tento ukazovateľ výrazne zvýšil a v poslednom období nadobúda hodnoty približne 70% v prospech miezd. Tento rozdiel má svoje príčiny ako aj dôsledky pre našu ekonomiku. Následne je potrebné sa pozrieť na tieto faktory, ktoré k tomu prispievajú.

4.1.3 Vývoj mzdovej kvóty na Slovensku, príčiny a dôsledky

V minulosti bolo pre Slovenskú ekonomiku charakteristické, že podiel miezd na celkových príjmoch mal klesajúci resp. stagnujúci trend. Podiel miezd na celkových príjmoch sa označuje ako mzdová kvóta. Mzdová kvóta sleduje podobne ako aj nami skúmaný vývoj a to ako sa rast HDP pretavuje do príjmov zamestnancov, podnikateľov alebo štátnych príjmov. V období pred krízou bol silný ekonomický rast sprevádzaný klesajúcim podielom z tohto rastu plynúceho pre kompenzácie zamestnancov. Vytvorila sa štruktúra príjmov, ktorá bola značne odlišná od vyspelých ekonomík. Ku koncu tejto expanzie v roku 2008 bola mimoriadne nízka mzdová kvóta a pomer príjmov bol výrazne vychýlený v prospech príjmov z podnikania a v neprospech príjmov zo zamestnania. Vo väčšine krajín OECD platí, že pri vyššom ekonomickom raste sa zvyšuje aj mzdová kvóta. V tomto období platilo, že z prírastku HDP išlo 40 až 60% v prospech miezd. Toto však neplatilo na Slovensku ale ani v iných krajinách, ako napríklad Poľsko, Grécko či Turecko. Tu bola táto hodnota neobvykle nízka. Jedná sa o skupinu krajín, ktoré majú relatívne nižšiu ekonomickú úroveň. Preto Slovensko zaraďujeme v tomto období do skupiny ekonomík, kde hodnoty mzdovej kvóty vybočovali z normálu vyspelých krajín. Takmer všetky krajiny s vyššou ekonomickou úrovňou prebehli Slovensko v tomto ukazovateli.

Následne si rozpracujeme faktory, ktoré mohli či už menej alebo viac vplývať na takýto vývoj v Slovenskej republike. Za najdôležitejší faktor nízkej mzdovej kvóty s považujú technologické zmeny, ktoré prevažujú v prospech vzácneho kapitálu pri nízkej vzácnosti práce. Pri technologických zmenách bol viac cenený kapitál ako práca a tým klesala váha pre odmeny zamestnancov. Práca teda nebola vnímaná ako vzácna, čo bolo ovplyvnené nedostatkom kapitálu. Na nízky podiel kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP vplýva aj nerovnováha na trhu práce a to hlavne dlhodobá vysoká miera nezamestnanosti. Slovensko bolo počas tohto obdobia charakteristické vysokou mierou nezamestnanosti, ktorá znižuje vzácnosť pracovnej sily a taktiež aj zhoršuje pozíciu

zamestnancov pri vyjednávaní o vyšších mzdách. V krajinách OECD v ktorých bola nezamestnanosť vyššia ako 10% bol prítomný len nízky rast mzdovej kvóty. Ďalším z faktorov sú inštitucionálne charakteristiky trhu práce, ako aj pôsobenie odborov, či vyjednávací sila zamestnancov. Tieto faktory vplyvajú na stabilnejšiu a vyššiu mzdovú kvótu alebo naopak. Na Slovensku dochádzalo v predkrízovom období ku klesajúcemu trendu odborovej organizovanosti ako aj znižovaniu kolektívneho presadzovania záujmov a bola charakteristická aj slabá pozícia odborov. V prípade zvyšovania globalizácie, internacionalizácie a interdependencie ako aj nárastu špecializácie dochádza k tlakom na rast ziskov. Prostredníctvom vyššej otvorenosti ekonomiky, ktorá sa považuje za sprievodný jav globalizácie dochádza k znižovaniu podielu kompenzácií zamestnancov na tvorbe HDP. V tomto období bolo pre krajiny strednej a východnej Európy ale hlavne pre Slovensko, typické výrazné zvyšovanie miery otvorenosti. Globalizácia taktiež prináša možnosť nenákladného presunu výroby do iných krajín, čoho dôsledkom je nízka vyjednávací pozícia zamestnancov. Dôležitým faktorom je aj vplyv zmeny v podieloch odvetví na výstupe ekonomiky. Sú odvetvia, ktoré môžu byť tradične charakteristické vyššou či nižšou mzdovou kvótou. V prípade ak dôjde k zvýšeniu prítomnosti kapitálovo náročných odvetví na úkor pracovne náročných odvetví dochádza prirodzene k poklesu podielu miezd na tvorbe HDP v celej ekonomike. V predkrízovom období bolo Slovensko charakteristické práve zvyšovaním podielu odvetví s tradične nízkou mzdovou kvótou. Nemenej dôležitým je proces, v ktorom dochádza k obmedzovaniu štedrości štátu. Tento proces je vyjadrený poklesom podielov verejnej spotreby na HDP. V tomto prípade dochádza k horšej vyjednávací pozícií zamestnancov, ktorí sú nútení prijať aj nižšie ohodnotenie, pretože od štátu nedostávajú takú mieru sociálnych istôt. Slovensko zaznamenalo výrazný pokles podielu verejnej spotreby na HDP, takže aj toto môže byť práve jeden z dôvodov, prečo sa pred krízou držala mzdová kvóta na Slovensku na tak nízkej hladine. Posledným vplyvajúcim faktorom je zmena v charaktere zamestnanosti. Na Slovensku prebehla značná zmena smerom od závislej práce ku samozamestnávaniu. V prípade vysokého podielu samozamestnaných dochádza k znižovaniu objemu miezd pretože príjem samozamestnaných sa zarátava do zmiešaného príjmu s charakterom zisku aj mzdy súčasne. Ako sme uviedli viaceré z týchto príčin, ktoré vplyvajú na nízky rast kompenzácií zamestnancov z tvorby HDP, boli na Slovensku prítomné. Niektoré boli prítomné s takou silou, ako tomu nebýva v bežných trhovách ekonomikách. „Možno pripustiť, že vychýlenie štruktúry príjmov v neprospech odmien zamestnancov v bývalých tranzitívnych ekonomikách je zákonitým sprievodným javom niektorých procesov, ktoré v

týchto krajinách nevyhnutne prebiehali.“ (Morvay, 2017, s.15). O tomto v konečnom dôsledku svedčí aj táto práca, pretože jediná krajina zo skúmaných, ktorá neprebehla tranzitívnym procesom, bola Slovinsko. Ako sme uvideli Slovinsko malo vyrovnaný podiel kompenzácií zamestnancov pred krízou aj po kríze, zatiaľ čo ostatné krajiny zaznamenali nízku hladinu mzdovej kvóty.

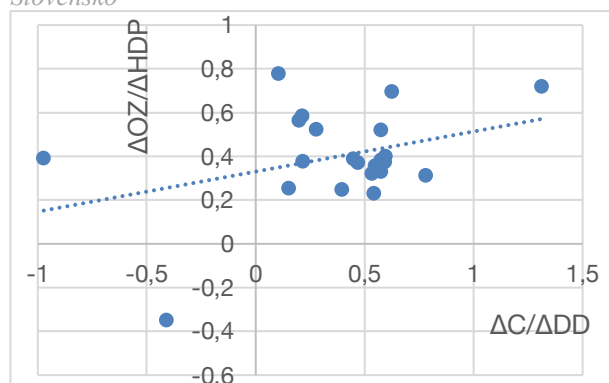
Taktiež si aj rozoberieme pokrízové obdobie, v ktorom dochádza k silnému rastu mzdovej kvóty spolu s faktorom zamestnanosti. Zhruba od roku 2013 je na Slovensku prítomný značný nárast podielu kompenzácií zamestnancov na tvorbe HDP o čom svedčí graf č.2. Na Slovensku došlo k historicky takému vývoju v štruktúre príjmov, ktorý nemá obdobu. Následne je potrebné opätovne preskúmať faktory, ktoré umožnili takýto vývoj. Opätovne je potrebné uviesť, že príčinou je viacero faktorov ktoré sa navzájom prelínajú a umocňujú. Za najdôležitejší faktor možno považovať priaznivý vývoj na trhu práce. Taktiež sa skončilo obdobie, v ktorom expanzia činnosti veľkých nadnárodných exportérov ťahala rast ekonomiky jednostranne. Tieto firmy dokázali vďaka prílevu vysoko produktívnych technológií zvýšiť výstup ekonomiky a dosiahnuť skoky v produktivite práce. V raste produktivite práce sme boli lídrom medzi krajinami OECD a znamenalo to, že ekonomika rástla aj pri slabom raste zamestnanosti. Obraz sa však zmenil, pretože prírastky HDP sú v poslednej dobe menej závislé od exportérov. Už nie je ich činnosť spojená s hromadnou automatizáciou, ale práve s výrobou náročnou na prácu. Toto vyvoláva rast zamestnanosti aj pri relatívne slabších prírastkoch HDP. Práve lepší vývoj zamestnanosti dáva značný impulz na rast mzdovej kvóty. Taktiež sa mení štruktúra zamestnanosti. Na rozdiel od predkrízového obdobia, kedy bol nárast samozamestnávania, je v súčasnosti trend opačný. Rastie prevažne počet zamestnancov, čím dochádza k zvýšeniu mzdovej kvóty. Dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňuje rast mzdovej kvóty je rast podielu odvetví význačných vysokou mzdovou kvótou. Do týchto odvetví patrí aj verejný sektor vrátane verejnej správy, vzdelávania a zdravotníctva. Taktiež neopomenuteľným faktorom je aj to, že v minulosti bol podiel prírastku kompenzácií zamestnancov na prírastku HDP len 30%. Z toho vyplýva, že v súčasnosti môže prebiehať len určitá „kompenzácia“ tohto trendu, ktorý prebehol v minulosti. Kombinácia týchto faktorov zapríčinila, že sa štruktúra príjmov vyvíja spôsobom ako nikdy v minulosti. Treba však brať na vedomie, že vyššia mzdová kvóta neznamená automaticky vyššiu priemernú mzdu. No tento vzťah je však vysoko korelovaný a z prírastku HDP sa ujde na mzdy väčšia časť. (Morvay, 2017, s.14-18)

4.2 Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na rast spotreby

V tejto časti sa pozrieme, či existuje vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu. Pomocou korelačného grafu sa pokúsime určiť závislosť jednotlivých prírastkov kompenzácií zamestnancov a spotreby. Taktiež bude možné z týchto grafov zistiť ako silný je vzťah týchto prírastkov a to prostredníctvom trendovej spojnice a jej sklonu. Pre každú krajinu je vypracovaná aj regresná tabuľka. V týchto regresných modeloch sa používa ako závislá premenná podiel prírastku spotreby na prírastku domáceho dopytu. Nezávislá premenná, ktorá ovplyvňuje spotrebu je určená ako podiel ročných prírastkov kompenzácií zamestnancov na prírastkoch HDP. Z uvedených korelačných tabuliek bude možné popísať aj vzájomnú silu sledovaných ukazovateľov. Je potrebné sa pozrieť aj na štatistickú významnosť jednotlivých nezávislých premenných. Pre krajiny V4 je doplnený graf, ktorý hovorí o vývoji celkových kompenzácií zamestnancov a spotreby a teda nepozera sa len na ročné prírastky ako tomu bolo doposiaľ. Tento graf slúži na lepšie porovnanie vývoja týchto dvoch ukazovateľov pretože je odstránený vplyv výkyvov, ktorý sa prejavuje pri práci s ročnými prírastkami. Treba však zohľadniť infláciu, ktorá vplýva na obe veličiny rovnako a práve vďaka tomu sa môže ukazovať vzájomná prepojenosť ako jednoznačnejšia. Následne je v grafoch pridaný aj podiel kompenzácií zamestnancov na spotrebe, čo vysvetľuje do akej miery bola spotreba pokrytá kompenzáciami zamestnancov a do akej miery bola pokrytá inými príjmami.

4.2.1 Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu na Slovensku

Graf 8: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Slovensko

Tabuľka 12: Výsledky regresnej analýzy, Slovensko

Model 1: OLS, using observations 1-22
Dependent variable: CIDD

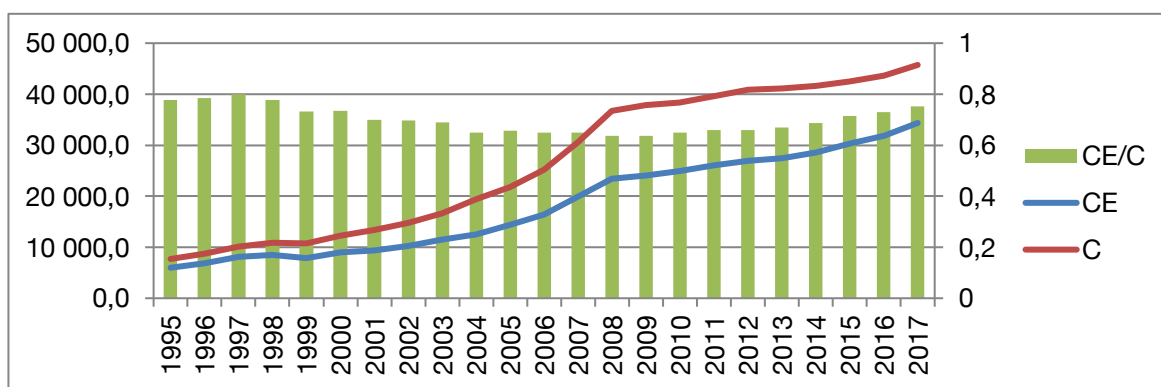
	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,104336	0,185345	0,5629	0,5797
OZIHDP	0,688937	0,405318	1,700	0,1047

Mean dependent var	0,379898	S.D. dependent var	0,439903
Sum squared resid	3,550857	S.E. of regression	0,421358
R-squared	0,126223	Adjusted R-squared	0,082534
F(1, 20)	2,889136	P-value(F)	0,104680
Log-likelihood	-11,15426	Akaike criterion	26,30852
Schwarz criterion	28,49060	Hannan-Quinn	26,82255

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V Slovenskej republike sa ukázala silná prepojenosť medzi rastom kompenzácií zamestnancov a rastom spotreby. Z grafu vidieť, že ak vzrastú odmeny zamestnancov, zaznamenáva sa aj značnejší nárast spotreby. Z korelačnej tabuľky vidieť, že ak vzrastie skúmaný ukazovateľ odmeny zamestnancov/HDP o jednu jednotku tak spotreba/domáci dopyt zaznamená nárast o 0,68. Pri nulovom raste odmien zamestnancov by zostala spotreba na konštantnej úrovni 0,104. Zmena v spotrebe je vysvetlená na 12% rastom spotreby a ostatné je prisúdené iným vplyvom. Táto hodnota je pomerne nízka, no prejavuje sa tu možné oneskorenie vplyvu rastu spotreby na rast kompenzácií zamestnancov a taktiež aj to, že pozorované hodnoty sú ročnými prírastkami a nie celkovými podielmi.

Graf 9: Vývoj kompenzácií zamestnancov, spotreby a ich podiel, Slovensko

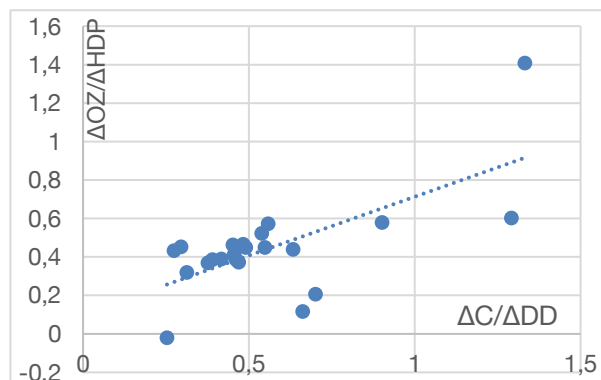

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Z grafu pozorujeme silnú vzájomnú prepojenosť medzi spotrebou a kompenzáciami zamestnancov. Spolu s rastom jednej veličiny sa zhruba v rovnakej miere zvyšuje aj druhá veličina. Pred krízou do roku 2008 bol zaznamenaný pokles krytia spotreby kompenzáciami zamestnancov a spotreba bola krytá inými príjmami. Poukazuje to práve nato, že sa tu zvyšovalo počet samostatne zárobkovo činných osôb, ktorý príjem sa zarátava do ziskov. Po kríze je tento trend opačný a krytie spotreby kompenzáciami zamestnancov sa zvyšuje aj vďaka tomu že počet SZČO sa znižuje. Ak je spotreba do väčšej miery krytá inými zdrojmi ako kompenzáciami zamestnancov ako je tomu v tomto prípade, tak to vplýva na koeficient determinácie pri skúmaní vplyvu prírastku kompenzácií zamestnancov na spotrebu.

4.2.2 Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu v Česku

Graf 10: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Česko

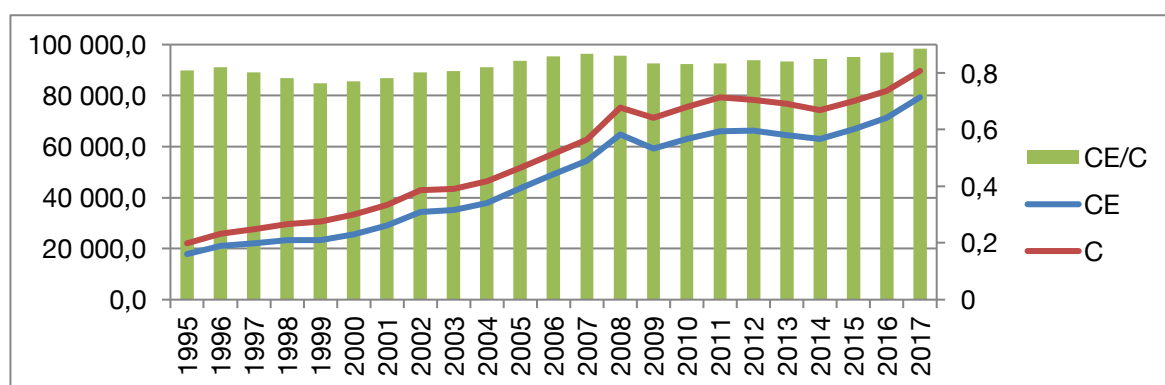
Tabuľka 13: Výsledky regresnej analýzy, Česko

Model 2: OLS, using observations 1-22				
Dependent variable: CIDD				
	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,228116	0,0932538	2,446	0,0238 **
OZIHDP	0,746466	0,182389	4,093	0,0006 ***
Mean dependent var	0,559658	S.D. dependent var	0,286635	
Sum squared resid	0,938960	S.E. of regression	0,216675	
R-squared	0,455786	Adjusted R-squared	0,428575	
F(1, 20)	16,75025	P-value(F)	0,000566	
Log-likelihood	3,477624	Akaike criterion	-2,955248	
Schwarz criterion	-0,773163	Hannan-Quinn	-2,441215	

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Z uvedeného grafu a trendovej spojnice vidieť, že v Česku je pri náraste kompenzácií zamestnancov rast spotreby ešte výraznejší. Sklon je ešte väčší ako v prípade Slovenska, čo naznačuje že spotreba rastie viac s prírastkami kompenzácií zamestnancov. Toto potvrdzuje aj korelačná tabuľka, ktorá hovorí o tom, že ak kompenzácie zamestnancov vzrastú o jednotku, tak spotreba narastie o 0,74. Konštantná spotreba pri nulovom raste kompenzácií zamestnancov je 0,22. Taktiež je tu zaznamenaný aj významnejší koeficient determinácie 0,45, čo znamená, že zmena spotreby je vysvetlená na 45% zmenou kompenzácií zamestnancov a ostatné je prisúdené iným vplyvom.

Graf 11: Vývoj kompenzácií zamestnancov, spotreby a ich podiel, Česko

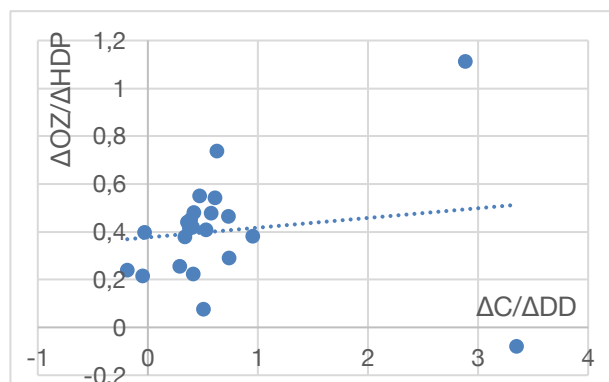
Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Uvedený graf poukazuje na podobný vývoj celkových veličín kompenzácie zamestnancov a spotreby. S rastúcimi kompenzáciami zamestnancov sa zvyšuje aj spotreba

s rovnakými mierami prírastkov v sledovaných obdobiach. Spotreba je krytá na 70 až 80% kompenzáciami zamestnancov, čo je stabilnejšie ako na Slovensku.

4.2.3 Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu v Maďarsku

Graf 12: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podiel spotreby na domácom dopyte, Maďarsko

Tabuľka 14: Výsledky regresnej analýzy, Maďarsko

Model 1: OLS, using observations 1-22
Dependent variable: CIDD

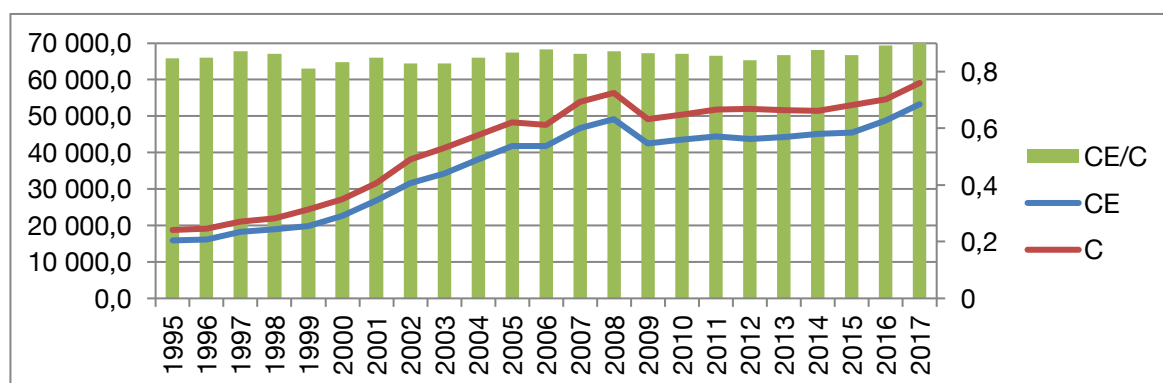
	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,459902	0,367635	1,251	0,2254
OZIHDP	0,521878	0,792552	0,6585	0,5177

Mean dependent var	0,670626	S.D. dependent var	0,837225
Sum squared resid	14,40751	S.E. of regression	0,848749
R-squared	0,021220	Adjusted R-squared	-0,027719
F(1, 20)	0,433594	P-value(F)	0,517740
Log-likelihood	-26,56042	Akaike criterion	57,12085
Schwarz criterion	59,30293	Hannan-Quinn	57,63488

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Z uvedeného grafu korelácie je vidieť, že v Maďarsku taktiež existuje pozitívny vplyv medzi rastom kompenzácií zamestnancov a rastom spotreby. Tento vplyv nie je až tak jednoznačný, ako tomu bol v prípade Česka a to hlavne kvôli nízkemu koeficientu determinácie. Tento koeficient naznačuje, že zmena spotreby bola ovplyvnená len na 2% vplyvom zmeny kompenzácií zamestnancov a ostatných 98% pripadá iným vplyvom. Z korelácie vidieť, že ak kompenzácie zamestnancov vzrastú o jednu jednotku, tak spotreba vzrastie o 0,52.

Graf 13: Vývoj kompenzácií zamestnancov, spotreby a ich podiel, Maďarsko

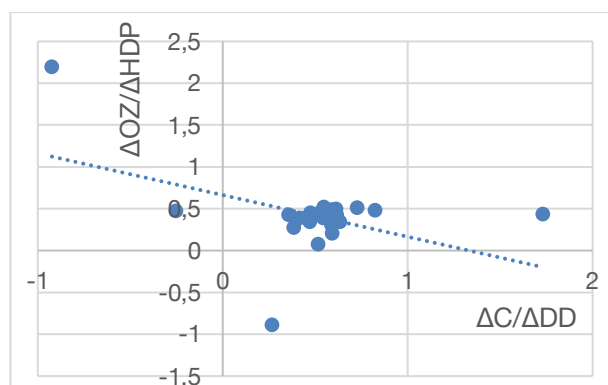

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V Maďarsku pozorujeme veľmi úzku prepojenosť medzi spotrebou a kompenzáciami zamestnancov. Ak sa dajú tieto dva ukazovatele do podielu, tak vidíme že až skoro 90% spotreby je krytej kompenzáciami zamestnancov.

4.2.4 Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu v Poľsku

Graf 14: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Poľsko

Tabuľka 15: Výsledky regresnej analýzy, Poľsko

Model 1: OLS, using observations 1-22
Dependent variable: CIDD

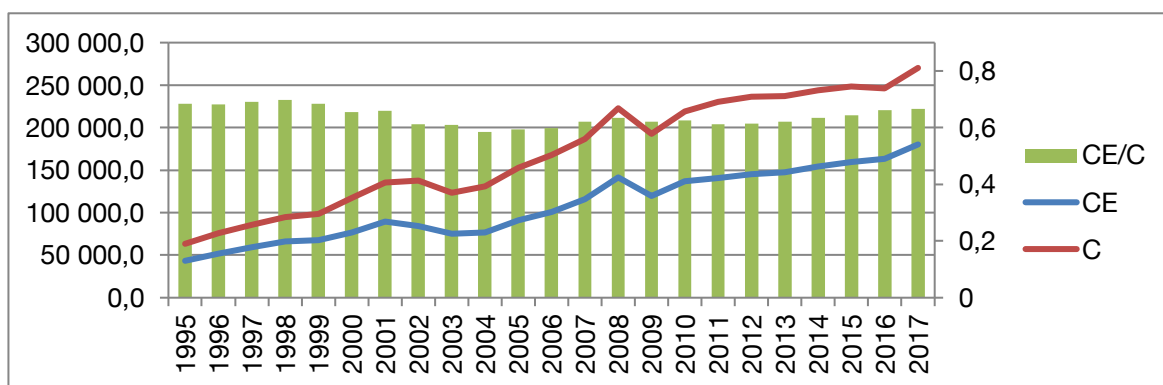
	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,674680	0,117732	5,731	1,31e-05 ***
OZIHDP	-0,432858	0,184614	-2,345	0,0295 **

Mean dependent var	0,493974	S.D. dependent var	0,459975
Sum squared resid	3,485148	S.E. of regression	0,417441
R-squared	0,215608	Adjusted R-squared	0,176388
F(1, 20)	5,497458	P-value(F)	0,029477
Log-likelihood	-10,94880	Akaike criterion	25,89759
Schwarz criterion	28,07968	Hannan-Quinn	26,41162

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V Poľsku sa nami skúmaný jav nepotvrdil. Z grafu vidieť opačný trend spojnice ako v ostatných krajinách. To znamená že z rastom jednej veličiny druhá klesá. Toto je však ovplyvnené tým, že sme pracovali s prírastkami a nie celkovými ukazovateľmi a vznikli tu extrémne dáta, ktoré tento trend ovplyvnili. Aj v korelácií vidieť že, ak vzrastú odmeny zamestnancov o jednu jednotku, tak spotreba klesne o 0,43. Tieto údaje sú ťažko interpretovateľné pretože v skutočnosti neodrážajú reálny stav. Taktiež to môže byť ovplyvnené aj tým, že spotreba je krytá kompenzáciami zamestnancov iba na 60% ako vidieť v nasledujúcom grafe.

Graf 15: Vývoj kompenzácií zamestnancov, spotreby a ich podiel, Poľsko

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

V prípade ak sa pozrieme na celkové veličiny a nie prírastky, tak je možné pozorovať podobnú tendenciu rastu spotreby a kompenzácií zamestnancov. V Poľsku je taktiež však malý podiel spotreby krytej kompenzáciami zamestnancov len niečo viac ako 60% počas celého sledovaného obdobia. Toto znamená, že zvyšných skoro 40% spotreby je krytý inými príjmami, čo sa môže odraziť vo výraznejšom zadlžovaní alebo poklese úspor obyvateľstva.

4.2.5 Vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu v ostatných krajinách

V ostatných skúmaných krajinách, Slovinsko, Lotyšsko, Litva, Estónsko, Rumunsko a Bulharsko sa nami pozorovaný vplyv rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu výraznejšie neprejavil. Pri Bulharsku a Estónsku pozorujeme v korelačnej tabuľke uvedenej v prílohe, že ak rastú kompenzácie zamestnancov tak spotreba klesá. Toto je pravdepodobne spôsobené taktiež tým, že sme pracovali s ročnými prírastkami. Vznikajú tu extrémne hodnoty, ktoré ovplyvňujú celkový výsledok. Tieto hodnoty vznikli tak, že pri stagnácii HDP je prírastok nízky, resp. záporný, a potom hodnoty ktoré sme použili do výpočtu „kazia“ výsledok. Z korelačnej tabuľky Lotyšska, Rumunska a Slovinska je možné konštatovať, že pri raste kompenzácií zamestnancov o jednu jednotku vzrastie spotreba len o 0,1 až 0,3. Táto hodnota je taktiež ťažko interpretovateľná, pretože je príliš nízka a nie je pravdepodobné, že by bola správna. Naopak v Litve sa ukázalo, že pri raste kompenzácií zamestnancov o jednu jednotku vzrastie spotreba až o 1,2.

4.3 Iné vplyvy zvyšovania kompenzácií zamestnancov

V tejto časti sa zaoberáme inými vplyvy, ktoré existujú v súvislosti s rastom kategórie príjmov kompenzácie zamestnancov. Zameriame sa hlavne na vplyv na daňové príjmy a na nerovnosti. Opierame sa pritom o analytické práce iných autorov a nejde o nami vykonanú štúdiu. Cieľom je doplniť predchádzajúce časti a poskytnúť ucelenejší obraz o vplyvoch rastu kategórie príjmov kompenzácie zamestnancov.

4.3.1 *Vplyv na daňové príjmy*

V nami pozorovaných krajinách je daňovo-odvodové zaťaženie vyššie ako je priemer krajín EÚ. Štát si berie z celkových nákladov práce resp. super-hrubej mzdy viac ako 40%. Priemer krajín EÚ je menej ako 38% a priemer v OECD je 36%. Jediná z pozorovaných krajín, ktorá sa pohybuje v tomto rozmedzí je Poľsko. Na Slovensku je táto hodnota 41,5%. Toto znamená, že v prípade rastu kompenzácií zamestnancov dochádza aj k nominálnemu zvyšovaniu daní a odvodov. Daňové príjmy sa taktiež zvyšujú aj s rastom spotreby prostredníctvom dane z pridanej hodnoty. Zvyšovanie kompenzácií zamestnancov má preto pozitívny dopad na štátny rozpočet. Pozrieme sa, ako sa v posledných rokoch tento rast prejavoval v lepšom výbere daní a odvodov na Slovensku.

Súčasný makroekonomický vývoj pozitívne vplýva na daňové príjmy. Dodatočné príjmy pôjdu najmä v prospech sociálnej poisťovne a verejného zdravotného poistenia. Prognózy daňových a odvodových príjmov sa zvyšujú na najbližšie roky v súvislosti s pozitívnym vplyvom silnejšieho a dynamickejšieho rastu miezd. Na tieto zmeny najviac vplýva pozitívny trend na trhu práce. Tento trend prispieva k zvýšeným príjmom na daniach a odvodoch z práce. Predpokladá sa, že mzdová báza bude narastať každý rok a v súčasnosti tento rast láme rekordy. Súčasne s mzdovou bázou rastú aj sociálne a zdravotné odvody približne rovnako. V roku 2018 však zdravotné a sociálne odvody prekonal silný rast mzdovej bázy. Môže zato uplatnená progresivita zdanenia, ktorá vplýva na vyšší výber daní. Ak rastie mzdová báza to znamená aj to, že na viac subjektov sa bude vzťahovať táto vyššia daň. Daňová sadzba vzrástla najmä pre zamestnancov s vyššou efektívnou sadzbou. Rýchly nárast miezd viedol k presunom do pásiem, kde narastá daňová povinnosť rýchlejšie. Najviac DPH sa odvádza práve pri spotrebe domácností a práve pozitívny vývoj na trhu práce sa prejavuje aj do zvýšenej spotreby domácností. Ako sme preukázali v tejto práci, existuje vzťah medzi rastom kompenzácií zamestnancov a rastom spotreby. Takže rast kompenzácií zamestnancov má vysoký vplyv na štátny rozpočet prostredníctvom daňovo-odvodových príjmov štátneho rozpočtu ale

zároveň aj na zvyšujúci sa príjem z DPH, ktorý vyplýva z rastu spotreby. Taktiež to prispieva aj k stabilite sektoru, pretože mzdy sú stabilnejšie ako zisky. (MFSR, 2019)

4.3.2 *Vplyvy na nerovnosti*

Zo štúdie z roku 2018 vyplýva, že ak sa reálna mzda zníži na Slovensku o 1% tak potom spotreba klesne o 0,27% a export vzrastie o 1,05%, ako aj investície o 0,03%. V krátkodobom horizonte sa celkový dopyt zvýši o 0,81% a dlhodobý o 0,49%. Za Európsku úniu sú čísla odlišné a ak sa reálna mzda zníži o 1%, tak potom spotreba poklesne o 0,37%. Investície sa zvýšia o 0,12% a export vzrastie o 0,15%. Z tohto dôvodu celkový dopyt poklesne v krátkom aj dlhom horizonte o 0,11%. Z uvedeného je vidieť, že pokles príjmov domácnosti zníži domáci dopyt a zároveň zvýši čistý export v Eurozóne ako aj na Slovensku. No celkový vplyv príjmových nerovností na hospodársku aktivitu je však opačný v krátkodobom horizonte. V prípade Slovenska pozitívny vplyv nižšej nerovnosti príjmov na domáci dopyt prekračuje jeho negatívny vplyv na čistý vývoz. Z tohto dôvodu sú vyššie príjmové nerovnosti spojené s vyšším hospodárskym rastom; slovenská ekonomika je ziskovo orientovaná. V prípade eurozóny je pozitívny vplyv príjmov na domácom dopyte väčší ako negatívny vplyv na čistý vývoz. Preto sú vyššie nerovnosti v príjmoch spojené s nižším hospodárskym rastom a to znamená, že eurozóna je založená na mzdách. Z dlhodobého hľadiska sú však obidve ekonomiky založené na mzdách. Z uvedeného vyplýva, že pre slovenskú ekonomiku je prospešné znižovanie nákladov práce. No je daný predpoklad, že zahraničie a teda obchodný partneri na to nereagujú a znižovanie sa uskutočňuje iba v domácej ekonomike. Ak sa ale táto politika začne uplatňovať aj u obchodných partnerov, tak efekt bude zmiernený. V prípade odvetných opatrení je vplyv zníženia nákladov práce na celkový dopyt oveľa nižší. V tomto prípade sa ekonomika SR stane neutrálnou k zmene reálnej mzdy. Tieto efekty však nezahŕňajú možnú zmenu v produktivite práce. Pri skúmaní vplyvu príjmovej nerovnosti v dlhodobom horizonte na ekonomickú aktivitu, je potrebné brať na zreteľ aj vplyv na produktivitu práce. Odhady poukázali, že zvyšovanie miezd vedie k rastu produktivity a tým zvyšuje aj výrobný potenciál. (Zeman, 2018, s. 21-22)

V dlhodobom horizonte v slovenskej ekonomike pri raste reálnej mzdy o 1% sa zvýši rast produktivity práce o 0,56% a miera rastu HDP o 0,58%. Pri náraste dopytu zo zahraničia o 1% sa zvyšuje rast produktivity o 0,54% a HDP o 0,73%. Pozitívnym koeficientom, ktorý označoval vplyv rastu miezd na výstup bolo poukázané, že ekonomika

SR funguje v mzdovom režime v dlhodobom horizonte. Vidieť zmenu zo ziskového režimu na mzdový, ktorý bol spôsobený pozitívnym efektom zvyšovania miezd na rast produktivity. Pri eurozóne sa pri zvýšení mieru rastu miezd o 1% zvýši rast produktivity práce o 0,70% a zároveň miera rastu HDP o 1,81%. Zahraničný dopyt pri náraste o 1% zvyšuje mieru rastu produktivity len o 0,07% a HDP o 0,09%. Z uvedeného vyplýva, že veľkosť vplyvov reálnych miezd a zahraničného dopytu je do istej miery porovnateľná v malej proexportne orientovanej ekonomike akou je Slovensko. V eurozóne, ktorá predstavuje relatívne uzavretý hospodársky priestor je veľkosť vplyvov reálnych miezd dominantný nad vplyvmi zahraničného dopytu. (Zeman, 2018, s. 22-23)

Záverom možno konštatovať, že súčasnosť poukazuje na pokles podielu miezd sprevádzaných slabším ekonomickým výkonom takmer vo všetkých krajinách. V oboch ekonomikách je domáci súkromný dopyt v mzdovom režime. Strata investícií je prevýšená vyšším nárastom spotreby vyvolaným nárastom miezd. Vyplynulo, že politiky smerujúce k navýšeniu podielu miezd sú prínosom pre zvýšenie domáceho. Ak sa zahrnie vývoz, tak sa zmení charakter dopytového režimu ekonomiky SR, pretože vývoz vytvára veľkú časť HDP Slovenska. Zvyšovaním miezd sa znižuje konkurencieschopnosť slovenských výrobkov na zahraničných trhoch. Nezníži sa ale dopyt po výrobkoch, ale mení sa režim zo mzdového na ziskový. Zdá sa, že ekonomika SR by mohla profitovať zo znižovania miezd, no ak by to uplatnili aj obchodní partneri, tak tento efekt by sa vytratil. „Ak zahrnieme aj pozitívny vplyv zvyšovania reálnych miezd na produktivitu v dlhodobom horizonte, tak odhady ukazujú, že pre slovenskú ekonomiku, ako aj pre ekonomiku eurozóny je zvyšovanie miezd a s tým spojené znižovanie príjmovej nerovnosti prospešné.“(Zeman, 2018, s. 2)

4.4 Diskusia

Vo výsledkovej časti práce sme poukázali na viacero relevantných záverov. Tieto závery je potrebné porovnať s poznatkami z časti súčasný stav a zaujať stanovisko či sú naše výsledky v súlade s teóriou alebo práve naopak, či došlo k iným zisteniam.

V úvodnej časti súčasný stav riešenej problematiky doma i v zahraničí sme poukázali na to, že s rastúcim HDP sa zvyšujú aj mzdy. Pri pozorovaní vývoja jednotlivých ukazovateľov a ich priebehu v čase môžeme povedať, že toto nie vždy musí platiť. V nominálnom vyjadrení sa celkové mzdy zvyšujú so zvyšujúcim sa HDP, no je potrebné

pozrieť sa na percentuálne vyjadrenie. Často sa stávalo vo viacerých krajinách, že HDP rástlo, ale dochádzalo k poklesu podielu miezd a naopak, zvyšoval sa podiel ziskov. V poslednom období sa však tento trend otočil a platí, že takmer vo všetkých krajinách sa zvyšujú kompenzácie zamestnancov s rastúcim HDP. Je nutné zohľadniť aj ďalšie faktory, ktoré vplývajú na to, či sa rast HDP pretavuje viac do ziskov alebo miezd.

Ďalším dôležitým tvrdením v úvodnej časti bolo, že v súvislosti s rastom kompenzácie zamestnancov rastie spotreba. Toto sa nám pomocou korelácií a regresnej analýzy podarilo potvrdiť. No však nepodarilo sa to dokázať pre všetky krajiny a to práve z dôvodu, že sme pracovali s prírastkami a zároveň podielmi kompenzácií zamestnancov na HDP a spotreby na domácom dopyte. Tým, že sme pracovali s prírastkami, vznikali extrémny, ktoré však sú ťažko interpretovateľné. Tieto extrémne hodnoty narúšali logiku regresnej analýzy a preto sa stalo, že niektoré výsledky neboli celkom v súlade s teóriou. Tu by bolo potrebné venovať takýmto krajinám ďalší výskum a zamerať sa na faktory, ktoré zapríčinili vznik extrémov. Následne podľa určitých kritérií by sa museli eliminovať tieto extrémny a tým by sa dosiahol želaný výsledok v podobe preukázateľného vplyvu rastu kompenzácií zamestnancov na spotrebu.

Záver

Záverom je potrebné zhrnúť všetky spracované tabuľky, grafy, korelačné a regresné analýzy. Spolu s reakciami na ciele práce sa pokúsime poskytnúť ucelenejší obraz o výsledkoch tejto diplomovej práce a jej prínosoch.

V súčasnom stave riešenej problematiky doma i v zahraničí sme sa zaoberali tým, že ekonomická teória rozlišuje dva rôzne typy ekonomík v závislosti od toho, čím sú ich ekonomické rasty ťahané. Dospeli sme k záveru, že ekonomický rast môže byť ťahaný mzdami alebo ziskami a pre hospodársku politiku je dôležité odporúčanie, aké nástroje uplatňovať podľa typu režimu v ktorom sa nachádza. V prípade ak je ekonomický rast ťahaný mzdami treba uplatniť nástroje charakteristické pre tento režim a naopak, ak sa ekonomika nachádza v mzdovom režime je potrebné použiť iné nástroje. Z tohto hľadiska je dôležité analyzovať stav, v ktorom sa ekonomika aktuálne nachádza, aby nedošlo k uplatňovaniu protichodných hospodárskych politík, čím by došlo k nepriaznivým vplyvom na ekonomický rast.

Vývoj kategórií príjmov behom celého sledovaného obdobia zaznamenával len malé zmeny v podielovom vyjadrení. V období pred krízou (2009) boli ekonomiky SVE charakteristické prílevom priamych zahraničných investícií. Najmä tento faktor ale i iné zapríčinili to, že prírastky HDP vo väčšej miere plynuli v prospech ziskov. Sú obdobia kedy je možné pozorovať, že prírastky HDP sa viacej prerozdeľujú v prospech ziskov alebo v prospech miezd no v minulosti tomu tak nebolo a zväčša sa tento prírastok HDP vo väčšej miere pretavoval do ziskov. No však v poslednom období je pozorovateľné, že takmer vo všetkých pozorovaných krajinách sa podielovo na HDP viac prerozdeľuje v prospech kompenzácií zamestnancov. Najvýraznejšie je možné túto zmenu pozorovať práve na Slovensku, ale aj v Česku.

Ak dochádza k zvyšovaniu podielu prírastku HDP plynúceho pre kompenzácie zamestnancov má to rôzne efekty na ekonomiku. Jedným z nich je aj skúmaný efekt na dane z príjmu resp. na odvody. Pri zvyšovaní kompenzácií zamestnancov plynú do štátneho rozpočtu viacej daní, ako by tomu bol v prípade ak by sa prírastky HDP pretavovali najmä do ziskov. Priaznivým efektom je aj dopad na nerovnosti. Ak sa zvyšujú kompenzácie zamestnancov na úkor ziskov, tak dochádza k celkovému znižovaniu nerovnosti v spoločnosti.

Dôležitou časťou tejto práce bolo pozorovanie vplyvu vývoja kategórie príjmov kompenzácie zamestnancov na spotrebu. Pozorovali sme, ako sa mení podielový ukazovateľ, vypočítaný ako prírastok celkovej spotreby na prírastku domáceho dopytu v závislosti od podielového ukazovateľa, vypočítaného ako prírastok kompenzácie zamestnancov na ročnom prírastku HDP. Pomocou korelačnej analýzy týchto ukazovateľov, ako aj grafických zobrazení sme sa dopracovali k výsledku. V súlade s očakávaniami a teóriou sme zistili, že existuje vplyv rastu kategórie kompenzácie zamestnancov na spotrebu. Treba ale dodať, že vo väčšine prípadov je výsledok slabo spoľahlivý, čo je spôsobené tým, že sme pracovali s ročnými prírastkami. Z regresíí vyplýva, že vo väčšine sledovaných krajín strednej a východnej Európy sa zjavne potvrdil pozitívny vplyv rastu kategórie kompenzácie zamestnancov na rast spotreby domácností.

Hlavným cieľom tejto práce bolo zhodnotiť vplyv prírastkov hrubého domáceho produktu na tvorbu jednotlivých kategórií príjmov. Podarilo sa nám preukázať vplyv rastu HDP na sledované kategórie príjmov a to hlavne kompenzácie zamestnancov a hrubý prevádzkový prebytok resp. zisky. Z analyzovaných dát vyplynulo, že prírastky HDP sa rozkladajú medzi tieto kategórie zamestnancov rôzne a to hlavne podľa celkovej makroekonomickej situácie.

Zoznam použitej literatúry

BEA. *Concepts and Methods of the U.S. National Income and Product Accounts*

[elektronický zdroj]. U.S. DEPARTMENT OF COMMERCE, 2017. 447 s. [cit. 2018-11-25]. Dostupné na: <https://www.bea.gov/sites/default/files/methodologies/nipa-handbook-all-chapters.pdf>

BOTLÓOVÁ, Monika. *ANALÝZA VÝVOJA VYBRANÝCH MAKROEKONOMICKÝCH UKAZOVATEĽOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY : diplomová práca*. Školiteľ: Ing. Miriam Pietriková, PhD. Nitra, 2011. 77 s. [cit. 2018-11-20].

Databázy Eurostat: Národné účty. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>

FRANCESE, Maura – GRANADOS, Carlos Mulas. *Functional Income Distribution and Its Role in Explaining Inequality* [elektronický zdroj]. International Monetary Fund. 2015. 33 s. [cit. 2018-12-20]. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15244.pdf>

HRUŠOVSKÝ, T. 2010. Význam základných makroekonomických ukazovateľov v trhovej ekonomike : bakalárska práca. Banská Bystrica : Bankovní inštitút vysoká škola Praha, 2010. 51 s. [cit. 2018-11-21].

LAVOIE, Marc., STOCKHAMMER, Engelbert. *Wage-led Growth* [elektronický zdroj]. International Labour Organization, 2013. 51 s. ISBN 978-1-137-35792-2. [cit. 2018-11-28]. Dostupné na: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/generi-cdocument/wcms_234602.pdf

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 20. *Rast miezd pomáha daňovej prognóze (september 2018)* [elektronický zdroj]. 2018. [cit. 2019-02-15]. Dostupné na: <https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/20-rast-miezd-pomaha-danovej-prognoze-september-2018.html>

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 3. *Vyššie mzdy hrajú prvé husle (február 2019)* [elektronický zdroj]. 2019. [cit. 2019-02-15]. Dostupné na:

<https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/komentare-z-roku-2019/3-vyssie-mzdy-hraju-prve-husle-februar-2019.html>

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *4. Rastúca ekonomika naďalej ťahá daňové príjmy nahor (február 2018)* [elektronický zdroj]. 2019. [cit. 2019-02-15]. Dostupné na: <https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/2018/4-rastuca-ekonomika-nadalej-taha-danove-prijmy-nahor-februar-2018/>

MORVAY, Karol. *Monitor Hospodárskej Politiky* [elektronický zdroj]. Khp, NHF, EUBA : 2017. 30 s. [cit. 2019-02-10]. Dostupné na: https://nhf.euba.sk/www_write/files/MHP_12_17_web.pdf

NBS. *NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) č. 549/2013 z 21. mája 2013 o európskom systéme národných a regionálnych účtov v Európskej únii (Text s významom pre EHP)* [elektronický zdroj]. 2013. 727 s. [cit. 2018-11-23]. Dostupné na: http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Statistika/manual_ESA_2010_SK.pdf?fbclid=IwAR0s2ZZeG0I-WjshD6G5NJ0g0Hxvep9W_x_NYLh52Uwf2g-IDjTXqfRfCnw

NIP. *Mzdová kompenzácia za sťažený výkon práce* [elektronický zdroj]. [cit. 2018-11-25]. Dostupné na: <https://www.ip.gov.sk/mzdova-kompenzacia-za-stazeny-vykon-prace/>

ÖZLEM, Onaran – OBST, Thomas. *The Effects of Income Distribution on Growth, Investment, Trade Balance, and Inflation* [elektronický zdroj]. 2016. 43 s. [cit. 2018-12-15]. Dostupné na: <https://www.postkeynesian.net/downloads/working-papers/PKWP1602.pdf>

ÖZLEM, Onaran. *Wage- versus profit- led growth in the context of international interactions and the political aspects of wage-led recovery* [elektronický zdroj]. University of Greenwich, 2015. 28 s. [cit. 2018-12-05]. Dostupné na: https://gala.gre.ac.uk/id/eprint/14076/1/GPERC25_OnaranF.pdf

PALLEY, Thomas I. *Rethinking wage vs. profit-led growth theory with implications for policy analysis* [elektronický zdroj]. Washington, DC, 2015. 30 s. [cit. 2018-12-02]. Dostupné na: http://www.thomaspalley.com/docs/articles/macro_policy/rethinking_wage-led_growth.pdf

PETTINGER, Tejvan. *The relationship between economic growth and average pay* [elektronický zdroj]. 2017. [cit. 2018–12-10]. Dostupné na:
<https://www.economicshelp.org/blog/26084/economics/the-relationship-between-economic-growth-and-average-pay/>

STOCKHAMMER, Engelbert. *Wage-led Growth* [elektronický zdroj]. Londýn : Friedrich-Ebert-Stiftung. 2015. 7 s. [cit. 2018-12-13]. Dostupné na:
<https://www.socialeurope.eu/wp-content/uploads/2015/04/RE5-Stockhammer.pdf>

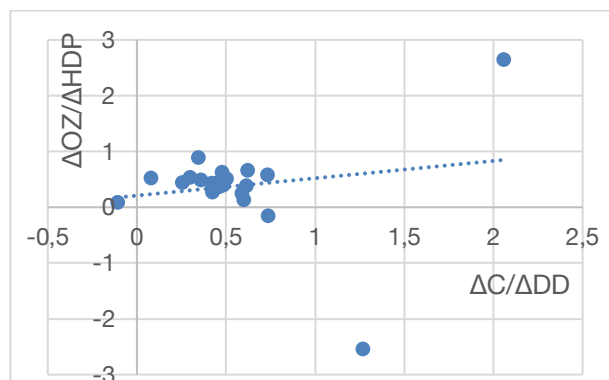
ŠEFAROVÁ, Jana. *Spotreba a investície ako významné faktory ekonomického rastu : diplomová práca*. Školiteľ: doc. Ing. Jana Kotlebová, PhD. Banská Bystrica, 2013. 79 s. [cit. 2018–11-22].

ZEMAN, Juraj. Income distribution and economic growth; empirical results for slovakia [elektronický zdroj]. Bratislava: NBS, 2018. 30 s. [cit. 2018–12-16]. Dostupné na:
https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/WP_1_2018_Zeman_Income_distribution_EN.pdf?fbclid=IwAR3YloIX5soSM2jX0014zutQ7LsdyDZxERyqgicRmwG8tWHtwBYfiZCVqB4

ZEMAN, Juraj. *Makroekonomické otázky: Príjmová nerovnosť* [elektronický zdroj]. Bratislava: NBS, 2018. 2 s. [cit. 2018–12-17]. Dostupné na:
http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2018/02-2018/Biatec_18_2_04Zeman.pdf

Prílohy

Graf 16: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Slovinsko

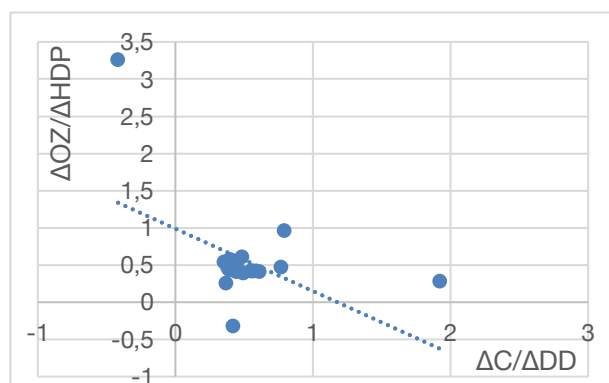
Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Tabuľka 16: Výsledky regresnej analýzy, Slovinsko

Model 1: OLS, using observations 1-22
Dependent variable: CIDD

	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,521155	0,101541	5,132	5,07e-05 ***
OZIHDP	0,0808734	0,112685	0,7177	0,4812
Mean dependent var	0,551985	S.D. dependent var	0,426537	
Sum squared resid	3,724687	S.E. of regression	0,431549	
R-squared	0,025108	Adjusted R-squared	-0,023637	
F(1, 20)	0,515089	P-value(F)	0,481244	
Log-likelihood	-11,67999	Akaike criterion	27,35998	
Schwarz criterion	29,54207	Hannan-Quinn	27,87401	

Graf 17: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Estónsko

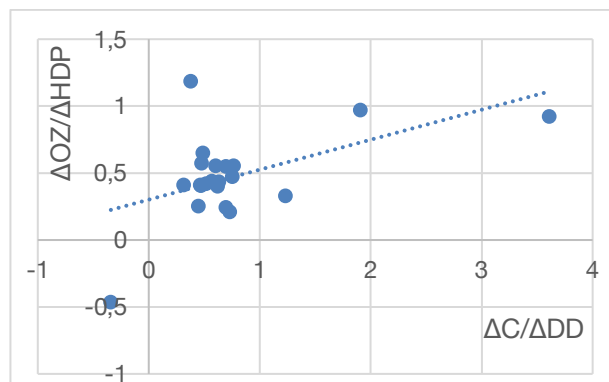
Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Tabuľka 17: Výsledky regresnej analýzy, Estónsko

Model 1: OLS, using observations 1-22
Dependent variable: CIDD

	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,684880	0,0975784	7,019	8,27e-07 ***
OZIHDP	-0,307064	0,116514	-2,635	0,0159 **
Mean dependent var	0,513934	S.D. dependent var	0,387312	
Sum squared resid	2,338218	S.E. of regression	0,341922	
R-squared	0,257762	Adjusted R-squared	0,220650	
F(1, 20)	6,945530	P-value(F)	0,015861	
Log-likelihood	-6,558463	Akaike criterion	17,11693	
Schwarz criterion	19,29901	Hannan-Quinn	17,63096	

Graf 18: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Litva

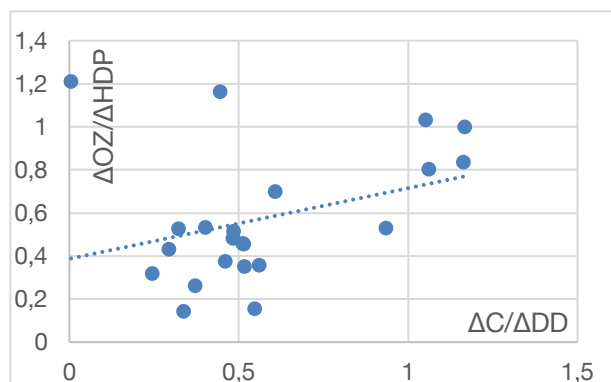
Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Tabuľka 18: Výsledky regresnej analýzy, Litva

Model 1: OLS, using observations 1-22
Dependent variable: CIDD

	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,166735	0,253002	0,6590	0,5174
OZIHDP	1,25384	0,448769	2,794	0,0112 **
Mean dependent var	0,757266	S.D. dependent var	0,750515	
Sum squared resid	8,508007	S.E. of regression	0,652227	
R-squared	0,280734	Adjusted R-squared	0,244771	
F(1, 20)	7,806123	P-value(F)	0,011206	
Log-likelihood	-20,76627	Akaike criterion	45,53253	
Schwarz criterion	47,71462	Hannan-Quinn	46,04656	

Graf 19: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Lotyšsko

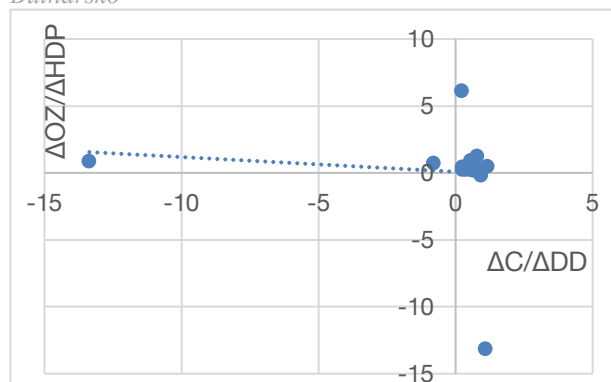

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Tabuľka 19: Výsledky regresnej analýzy, Lotyšsko

Model 1: OLS, using observations 1-22				
Dependent variable: CIDD				
	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,375352	0,138329	2,713	0,0134 **
OZIHDP	0,335948	0,213433	1,574	0,1312
Mean dependent var	0,568012	S.D. dependent var	0,312728	
Sum squared resid	1,827396	S.E. of regression	0,302274	
R-squared	0,110223	Adjusted R-squared	0,065734	
F(1, 20)	2,477550	P-value(F)	0,131169	
Log-likelihood	-3,846995	Akaike criterion	11,69399	
Schwarz criterion	13,87607	Hannan-Quinn	12,20802	

Graf 20: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Bulharsko

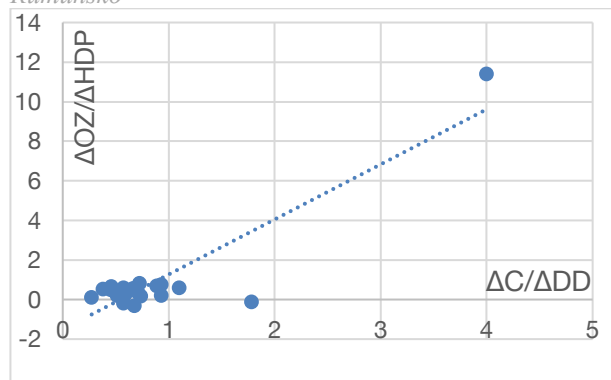

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Tabuľka 20: Výsledky regresnej analýzy, Bulharsko

Model 1: OLS, using observations 1-22				
Dependent variable: CIDD				
	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	-0,0845619	0,649735	-0,1301	0,8977
OZIHDP	-0,0954309	0,207199	-0,4606	0,6501
Mean dependent var	-0,093440	S.D. dependent var	2,988495	
Sum squared resid	185,5847	S.E. of regression	3,046184	
R-squared	0,010495	Adjusted R-squared	-0,038980	
F(1, 20)	0,212130	P-value(F)	0,650071	
Log-likelihood	-54,67381	Akaike criterion	113,3476	
Schwarz criterion	115,5297	Hannan-Quinn	113,8616	

Graf 21: Kombinácie podielu prírastkov miezd a podielu spotreby na domácom dopyte, Rumunsko

Zdroj: Vlastné spracovanie, Eurostat

Tabuľka 21: Výsledky regresnej analýzy, Rumunsko

Model 1: OLS, using observations 1-22				
Dependent variable: CIDD				
	coefficient	std. error	t-ratio	p-value
const	0,602380	0,0780214	7,721	2,01e-07 ***
OZIHDP	0,291215	0,0315311	9,236	1,18e-08 ***
Mean dependent var	0,852075	S.D. dependent var	0,768693	
Sum squared resid	2,356823	S.E. of regression	0,343280	
R-squared	0,810066	Adjusted R-squared	0,800570	
F(1, 20)	85,29984	P-value(F)	1,18e-08	
Log-likelihood	-6,645640	Akaike criterion	17,29128	
Schwarz criterion	19,47336	Hannan-Quinn	17,80531	